

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงขอบข่ายทั้งหมดของเอกสารที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า รวมทั้งงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์ ซึ่งพอสรุปเป็นหัวข้อสำคัญได้ดังนี้คือ

1. ความหมายของการแปล
2. กลวิธีการแปล
3. การแปลวรรณกรรม
4. ชนิดของคำเรียกขาน
5. รูปแบบของการใช้คำเรียกขานในภาษาไทย
6. รูปแบบของการใช้คำเรียกขานในภาษาอังกฤษ
7. กรอบทางสังคมวัฒนธรรม
8. ปัจจัยการเลือกใช้คำเรียกขานในการแปล
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ การแปล และปัญหาของการแปลคำเรียกขาน

ความหมายของการแปล

การให้ความหมายของคำว่า การแปล นั้น มีผู้รู้หลายท่านได้นิยามความหมายไว้จนสามารถที่จะนำมาเป็นแนวทางความคิดได้ดังต่อไปนี้

ไนดา (Nida, 1964 อ้างถึงใน สัจฉริย สายบัว, 2542, หน้า 1) กล่าวว่า การแปลเป็นเรื่องของการถ่ายทอดความหมาย (meaning) และการถ่ายทอดรูปแบบของการเสนอความหมาย (form) ของข้อความในภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่ง

เคทฟอร์ด (Catford, 1965, p. 20) กล่าวว่า การแปลคือ การแทนที่ข้อความในภาษาหนึ่งด้วยสิ่งที่เทียบเคียงกันในอีกภาษาหนึ่ง

นิวมาร์ค (Newmark, 1981, p. 7) กล่าวว่า การแปลเป็นความชำนาญที่ประกอบด้วย ความพยายามที่จะแทนที่สารและหรือข้อความในภาษาหนึ่งด้วยสารและหรือข้อความในอีกภาษาหนึ่ง

สัจฉริย สายบัว (2542, หน้า 1) กล่าวว่า การแปลเป็นเรื่องของการถ่ายทอดความหมายของบทต้นฉบับลงสู่บทที่เป็นฉบับแปล ความหมายจึงเป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับผู้แปลที่จะต้องเก็บให้ได้จากต้นฉบับ

สิทธา พินิจกุล (2543, หน้า 12-13) อธิบายความหมายของการแปลโดยรวมคำแปลจากพจนานุกรมภาษาไทยและภาษาอังกฤษไว้ว่า การแปลคือ การถ่ายทอดข้อความจากภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่ง การตีความหมายหรือการทำให้เข้าใจความหมายการอธิบายโดยใช้ถ้อยคำสำนวนอย่างอื่น

เมื่อนำคำอธิบายของนักทฤษฎีการแปลยุคแรกจวบจนปัจจุบันมาพิจารณา สิทธา พินิจกุล ได้สรุปไว้ว่า การแปลในปัจจุบันคือ การถ่ายทอดข้อความจากภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่ง โดยรักษารูปแบบ คุณค่า และความหมายในข้อความเดิมไว้อย่างครบถ้วน รวมทั้งความหมายแฝง ซึ่งได้แก่ความหมายทางวัฒนธรรม ปรัชญา ความคิด ความรู้สึก ฯลฯ

จากแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญทั้งต่างชาติและชาติไทยกล่าวสรุปได้ว่า การแปลคือการถ่ายทอดความหมายจากภาษาต้นฉบับไปสู่ภาษาฉบับแปลโดยผู้แปลต้องพยายามรักษาความหมาย รูปแบบการนำเสนอความคิด ความรู้สึก และวัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับไว้มากที่สุดโดยอาศัยความชำนาญ ความรู้ความสามารถด้านคำ และโครงสร้างทางภาษา เพื่อให้ผู้อ่านฉบับแปลเกิดความรู้ ความรู้สึกและความเข้าใจเท่าเทียมกับผู้ที่ได้อ่านงานภาษาต้นฉบับ

กลวิธีการแปล

จากการศึกษาแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญ และจากเอกสารด้านการแปล เช่น ดวงดา สุพล (2535, หน้า 12-14) กรมวิชาการ (2540, หน้า 71) และสัจญ์วี สายบัว (2542, หน้า 43-44) ต่างกล่าวไว้ว่า กลวิธีการแปลมี 2 ชนิดด้วยกัน คือ การแปลโดยพยัญชนะ (literal translation) และการแปลโดยอรรถ (non-literal translation) หรือการแปลแบบเอาความ (free translation) เมื่อผู้แปลจะทำการแปลนั้นควรจะต้องพิจารณาถึงลักษณะงานที่จะแปล และวัตถุประสงค์ของการแปลเป็นสำคัญแล้วจึงตัดสินใจเลือกว่าจะใช้กลวิธีใด โดยมีลักษณะของกลวิธีดังนี้

1. การแปลโดยพยัญชนะ (literal translation) ซึ่งแยกออกเป็น

1.1 การแปลคำต่อคำ (word for word translation) คือการแปลที่นิยมใช้ในการแปลพระคัมภีร์ไบเบิลในระยะแรกผู้แปลจะรักษาโครงสร้างและความหมายของภาษาต้นฉบับและภาษาฉบับแปลอย่างเคร่งครัด ทำให้เนื้อความของภาษาฉบับแปลเข้าใจยากมาก วิธีนี้ไม่นิยมใช้แล้วในปัจจุบัน

1.2 การแปลแบบตรงตัว (literal translation) คือการแปลที่พยายามรักษารูปแบบของการเสนอความคิดของต้นฉบับไว้ในฉบับแปลให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ รูปแบบดังกล่าวหมายถึงคำวิธีการเรียงคำ วิธีการจัดกลุ่มความหมายเรียงเป็นประโยค และการเรียงประโยคเข้าเป็นความที่ใหญ่

ขึ้นตามลำดับ และรวมถึงเครื่องหมายวรรคตอนต่าง ๆ ด้วย ตัวอย่างเช่น การแปลเรื่อง Jonathan Livingston Seagull: A story ของ Richard Bach ซึ่งแปลโดย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

“It was morning / and the new sun sparkled gold across the ripples of a gentle sea./
A mile from shore / a fishing boat chummed the water, / and the word for
Breakfast flock flashed through the air, / till a crowd of a thousand seagulls /
came to dodge and fight for bits of food. / It was busy another day beginning.”

“ตอนนั้นเป็นเวลาเช้า/ พระอาทิตย์แรกขึ้นได้ปิดทองระลอกกระยิบไปทั่วทั้งทะเลที่
ไม่มีคลื่น/ ในระยะทางหนึ่งไมล์จากฝั่ง/ เรือหาปลาลำหนึ่ง กวนน้ำทะเลให้เป็นคลื่น/
และคำที่หมายถึงการบินมือเข้าได้กระจายไปในอากาศ/ จนกระทั่งนกนางนวลเป็นฝูง ประมาณพันตัว/
มาบินโฉบเฉี่ยว และสู้กันเพื่อเศษอาหาร/ เป็นวันวันวายุอีกวันหนึ่งที่เพิ่งจะเริ่มขึ้น/”
(สัญญาวิ สายบัว, 2542, หน้า 43-44)

2. การแปลโดยอรรถ (non-literal translation) หรือ การแปลแบบเอาความ (free translation) เป็นกลวิธีการแปลที่นิยมใช้ในการแปลนวนิยาย เรื่องสั้น หรือนิทานในปัจจุบันนี้ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างจากการแปลตรงตัวหลายประการ ประการแรก รูปแบบ ที่ผู้แปลใช้ในการถ่ายทอดภาษาอาจจะแตกต่างไปจากรูปประโยคที่ใช้ในต้นฉบับอีกประการหนึ่งคือ การเรียงลำดับความคิด อาจจะไม่ใช่เหมือนเดิม อาจมีการกลับเอาวลีที่อยู่ข้างหลังมาวางไว้ข้างหน้า หรือเปลี่ยนรูปแบบ มีการโยกย้ายขยายความ ตัดทอน หรือเปลี่ยนรูปคำ โดยมีจุดมุ่งหมายประการเดียว คือ เพื่อให้งานแปลสามารถทำหน้าที่สื่อความหมายจากต้นฉบับได้อย่างชัดเจนที่สุด ขจัดสาเหตุที่อาจทำให้ผู้อ่านไม่เข้าใจออกเสีย ความหมาย และความเข้าใจมีความสำคัญกว่าอย่างอื่น จึงเป็นธรรมชาติที่รูปแบบการเสนอความคิดของต้นฉบับ ซึ่งผู้อ่านไม่คุ้นเคยจะเอามาใช้ไม่ได้ในบทแปล ตัวอย่างการแปลแบบเอาความในข้อเขียนเดียวกันใน Jonathan Livingston Seagull: A story ของ Richard Bach ความว่า

“เช้าแล้วดวงอาทิตย์ที่เพิ่งขึ้นสาดแสงสีทองไปทั่วผิวน้ำยามทะเลสงบวันใหม่ที่แสนวันวายุอีกวันหนึ่งเริ่มแล้ว เรือหาปลาลำหนึ่งแหวน้ำอยู่ห่างจากฝั่งไป 1 ไมล์ แล้วเสียงร้องบอกเวลาอาหารเข้าก้องไปทั่วฝูงนางนวลนับพันบินถลาขึ้นลงเพื่อแย่งชิงเศษอาหารกัน” (สัญญาวิ สายบัว, 2542, หน้า 45)

วินัย และดาร์เบลเนท (Vinay & Darbelnet, 1958 อ้างถึงใน หอมหวล ชื่นจิตร, 2527, หน้า 7) ได้กล่าวถึงการแก้ปัญหาในการเปรียบเทียบคำ และสำนวนในสองภาษาที่มีความแตกต่างกันทางไวยากรณ์ เมื่อรูปประโยคหนึ่งไม่สามารถทำให้ความหมายกระจ่าง ก็ต้องอาศัยข้อความใน

ปรับที่กว้างกว่า ถ้าไม่สามารถตัดสินความหมายได้จากโครงสร้างประโยค หรือปรับท ก็ต้องพิจารณาสถานการณ์ ที่เทียบเท่า ตามวัฒนธรรมของภาษาที่เป็นเป้าหมาย โดยแสดงวิธีการแปลไว้ 7 แบบ คือ

1. ยืมคำ เป็นการแปลทับศัพท์ เพื่อให้ได้ผลสนองตอบและมีสีสันตามภาษาต้นฉบับ
2. ยืมสำนวน เป็นการแปลตามโครงสร้างของรูปประโยคภาษาต้นฉบับ
3. ตรงตัว เป็นการแปลที่ภาษาสองภาษามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม โดยแปลแล้ว ไม่ก่อให้เกิดความหมายเปลี่ยนแปลง หรือไม่เกิดความหมาย ประโยคพิศดารไปจากภาษาเป้าหมาย สถานการณ์การใช้ภาษาแตกต่างจากภาษาเดิม และใช้ระดับภาษาผิดไป
4. ถ่ายทอด เป็นการแปลโดยเปลี่ยนโครงสร้างทางไวยากรณ์จากภาษาเดิมเป็นโครงสร้างใหม่ในภาษาเป้าหมายโดยรักษาความหมายไว้ไม่เปลี่ยนแปลง
5. ปรับ เป็นการแปลโดยปรับหรือเลือกปรับองค์ประกอบต่าง ๆ ในรูปประโยคใหม่ แต่ต้องเป็นไปตามไวยากรณ์ของภาษาเป้าหมาย
6. เทียบเคียง เป็นการแปลที่ใช้คำ หรือสำนวนที่ให้ความหมายเหมือน หรือใกล้เคียงกันในสองภาษา
7. แปลง เป็นการแปลที่ใช้เมื่อภาษาเป้าหมายไม่มีสถานการณ์ที่ใช้สำนวนภาษานั้น โดยหอมหวล ชื่นจิตร ได้สรุปไว้ว่า วิธีการแปลแบบที่ 1-3 เป็นการแปลแบบตรงตัว แต่การแปลแบบที่ 4-7 เป็นการแปลแบบอ้อม หรือแบบอิสระเพื่อเอาความ

กล่าวโดยสรุปกลวิธีการแปลโดยอรรถหรือการแปลแบบเอาความนั้นมีความแตกต่างจากกลวิธีการแปลแบบตรงตัว ซึ่งลักษณะนี้ผู้แปลยังสามารถเพิ่มเติมความหมายเข้าไปในบทแปลได้ หรือรูปแบบการเสนอความหมายอาจแตกต่างไปจากรูปแบบต้นฉบับแต่ที่สำคัญสิ่งที่ต้องคงไว้ก็คือความหมายหลักนั่นเอง

การแปลวรรณกรรม

สำหรับแนวทางการแปลวรรณกรรมนั้น หอมหวาน ชื่นจิตร (2527, หน้า 25-27) ได้เสนอแนวทางสรุปได้ว่า ผู้แปลควรได้ศึกษาเรื่องต่างๆต่อไปนี้ก่อนที่จะลงมือแปล คือ ศึกษาผู้เขียน ศึกษาและวิเคราะห์ตัวละครในเรื่องศึกษาข้อมูลต่าง ๆ และศึกษาวิเคราะห์ความหมายของภาษาต้นฉบับ ดังนี้

1. ศึกษาผู้เขียน เพื่อจะได้รู้จักผู้เขียนอย่างดีที่สุด ทั้งลักษณะนิสัย เจตนา ความรู้สึกนึกคิด ลีลาการเขียน และการใช้ภาษา เพื่อให้งานแปลสามารถถ่ายทอด “วิญญาณ” ของต้นฉบับได้อย่างสมบูรณ์

2. ศึกษาและวิเคราะห์ตัวละครในเรื่อง ในการวิเคราะห์ตัวละครผู้แปลต้องทำความรู้จักอุปนิสัย และบทบาทตัวละครในหนังสืออย่างทะลุปรุโปร่ง เพื่อจะได้ใช้ภาษาให้สมบทบาทของตัวละครนั้น ๆ ทั้งยังต้องจดบันทึกชื่อและลักษณะของตัวละคร เพื่อจะได้ใช้ภาษาให้เหมาะสมกับตัวละครอย่างเหมาะสมและไม่ผิดพลาด

3. ศึกษาข้อมูลต่าง ๆ อันได้แก่ ภูมิหลัง และพื้นฉาก (background) ของเรื่อง เมื่อผู้เขียนเสนอเหตุการณ์ แนวความคิดที่ผู้อ่านไม่คุ้นเคย ผู้แปลต้องศึกษาข้อมูลเหล่านั้นเพื่อรับภาพและความหมายของเรื่องราว ความคิด และข้อมูลในวัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับ จากนั้นยังต้องศึกษาเรื่องราวในวัฒนธรรมของภาษาที่จะใช้แปล เพื่อถ่ายทอดความหมายออกมาให้เท่ากัน โดยศึกษาจากสภาพความเป็นจริง เช่น เมื่อจะแปลเรื่องนักสืบก็ต้องเข้าไปนั่งสังเกตการทำงานของตำรวจที่สถานีตำรวจ ศึกษาภาษาที่ใช้พูดจริง ๆ นอกจากนี้ยังต้องศึกษาจากแหล่งความรู้ที่มีอยู่หลากหลาย ทั้งที่เป็นบุคคล เช่น เจ้าของภาษา ผู้มีอาชีพเกี่ยวข้องกับการแปล ฯลฯ และจากหนังสือประเภทต่าง ๆ

4. ศึกษาวิเคราะห์ความหมายของภาษาต้นฉบับ โดยแบ่งขั้นตอนการวิเคราะห์ความหมายของภาษาเอาไว้ดังนี้คือ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของคำหรือรูปประโยคทางไวยากรณ์ การวิเคราะห์ความหมายของคำในแง่เสียง (ซึ่งผู้แปลจะต้องถ่ายทอดออกมาโดยพยายามเพิ่มเติมเข้าไปในระบบตัวอักษรของภาษาในฉบับแปล) ในแง่ของบริบท ในแง่ของข้อความที่เกี่ยวข้องในบทสนทนา ในแง่ความรู้สึกที่ผู้พูดต้องการจะสื่อความหมาย ในแง่ของวัฒนธรรมในภาษาทั้งสองที่เกี่ยวข้องในแง่ของความหมายอ้างอิง ความหมายแฝง อุปมาอุปไมย

เมื่อผู้แปลสามารถวิเคราะห์ความหมายของภาษาในต้นฉบับได้แล้ว ผู้แปลจะต้องกำหนดด้อยคำสำนวนในภาษาฉบับแปลให้มีความหมายเทียบเคียงกับคำ และสำนวนในต้นฉบับ ซึ่งเรียกว่า คำเทียบ (equivalent) ซึ่งโดยปกติแล้วหากที่ภาษาสองภาษาจะมีคำเทียบที่เท่ากันสมบูรณ์ ผู้แปลจึงต้องใช้ความสามารถในการหาคำเทียบที่ใกล้เคียงกับภาษาต้นฉบับที่สุด ซึ่งต้องคำนึงถึงความหมายเป็นข้อสำคัญ และประเด็นอื่น ๆ ที่จะต้องนำมาพิจารณาในการกำหนดคำเทียบก็คือ ลีลาการเขียน (style) ของต้นฉบับ เช่น แบบพรรณนาโวหาร แบบรำพึงรำพันกับตนเอง น้ำเสียง (tone) ว่าบ่งบอกถึงอารมณ์ ความรู้สึกเช่นไร บุคลิกของตัวละคร ตลอดจนลักษณะทางสังคมวิทยาของภาษาเช่น เลือกคำที่เหมาะสมกับระดับสังคมของตัวละคร

สิ่งที่สำคัญที่สุดในการแปลนวนิยายหรือเรื่องสั้น ดังที่สิทธา พินิจภูวดล (2543, หน้า 82) กล่าวไว้ นั่น คือ การรักษาความหมายเดิมไว้ได้ครบถ้วนอย่างไม่เปลี่ยนแปลง ไม่กลายเป็นตรงกันข้าม รักษาารสของความหมายเดิมให้เป็นรสเดียวกัน เช่น รสรัก เสรี โศก ขมขื่น เบื่อหน่าย สงสัย หวาดระแวง ริษยา ชื่นชม แค้นใจ ซาบซึ้งในความดี สำนึกในบุญคุณ ความมีไมตรีจิต ความอ่อนโยน ฯลฯ

วรรณกรรมแปลที่ดีนั้น ภาษาที่ใช้แปลต้องเป็นถ้อยคำหรือสำนวนแจ่มแจ้ง ถ้อยคำหลังไหลสม่่าเสมอ ชวนอ่านตลอดเรื่อง การผูกประ โยคต้องคำนึงถึงความยากง่ายตามเจตนาผู้แต่ง ส่วนการเลือกใช้คำ ต้องใช้ถ้อยคำของคำให้เหมาะสมแก่ความเดิมในต้นฉบับ เข้าใจถูกต้องชัดเจน ตามเนื้อความเดิม

ส่วนแนวทางการแปลวรรณกรรมนั้น หอมหวล ชื่นจิตร (มปป) ได้แนะนำไว้ดังต่อไปนี้

1. อ่านเรื่องราวให้เข้าใจโดยตลอด สามารถจับใจความสำคัญของเรื่องที่จะแปลได้ ย่อความเนื้อเรื่องจับประเด็นของเรื่อง ทำแผนผังความสัมพันธ์ของตัวละครสำคัญในเรื่องและพฤติกรรมที่มีความหมาย มีความโยงใยต่อกัน ฯลฯ
2. วิเคราะห์ถ้อยคำสำนวน ค้นหาความหมายของคำศัพท์ที่ไม่เคยรู้จัก ค้นหาความกระจ่างของข้อความที่ไม่เข้าใจ ค้นหาความกระจ่างด้านวัฒนธรรม
3. ลงมือแปลเป็นภาษาไทยด้วยถ้อยคำสำนวนที่เรียบง่าย อ่านเข้าใจง่าย และชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาไทยที่เป็นธรรมชาติ

ชนิดของคำเรียกขาน

ผู้รู้ได้นิยามความหมายของคำเรียกขานไว้ดังนี้

กัลยา ดิงศภัทัย และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531, หน้า 17) กล่าวไว้สรุปได้ว่า คำเรียกขาน (address terms) หมายถึง คำหรือวลีที่ผู้พูดใช้เรียกผู้ฟัง หรือผู้ที่เขาพูดด้วย อาจมีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่ปรากฏนับตั้งแต่คำนำหน้า เช่น คุณ และจบลงที่คำลงท้าย เช่น ครับ ดังตัวอย่าง คุณแม่ครับ นับเป็นคำเรียกขานคำหนึ่ง หรืออาจมีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่สามารถปรากฏระหว่างคำนำหน้า กับคำลงท้ายก็ได้ เช่น แม่ ก็นับเป็นคำเรียกขานคำหนึ่ง

ชนิดของคำเรียกขานมีหลากหลายโดยกัลยา ดิงศภัทัย และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531, หน้า 17) ได้แบ่งคำเรียกขานไว้ดังนี้

1. ชื่อ ส่วนใหญ่จะเป็น ชื่อตัว หรือ ชื่อจริง เช่น สมศักดิ์ รองลงมาคือ ชื่อเล่น เช่น น้อย เป็นต้น

2. คำเรียกญาติ หมายถึง คำที่แสดงความสัมพันธ์โดยเชื้อสาย หรือโดยการแต่งงาน ที่ผู้พูดใช้เรียกผู้ฟังที่เป็นญาติจริง หรือผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติ แต่ผู้พูดเปรียบเหมือนญาติ เช่น เรียกแม่ของแม่ว่ายาย หรือเรียกหญิงสูงอายุคราวยายของคนว่า ยาย เป็นต้น

3. ยศ คือเครื่องกำหนดฐานะ หรือชั้นของบุคคล เช่น จำ นายพล คุณหญิง เป็นต้น

4. อาชีพ/ตำแหน่ง ตำแหน่ง หมายถึงฐานะ หรือหน้าที่การงาน เช่น นายอำเภอ ส่วนอาชีพนั้น หมายถึงคำเรียกงานที่ระบุอาชีพของผู้ฟัง เช่น หมอ ในที่นี้คำทั้งสองจัดไว้ในประเภทเดียวกัน

5. วลี แสดงความรู้สึก คือ ข้อมูลที่ผู้พูดใช้เป็นคำเรียกขาน หรือส่วนประกอบหนึ่งของคำเรียกขาน เพื่อแสดงความรู้สึกพิเศษต่อผู้ฟัง ไม่ว่าจะเป็นรัก หรือเกลียด เช่น ที่รัก เป็นต้น ในการจัดคำหรือกลุ่มคำเข้าเป็นประเภทวลีแสดงความรู้สึกนั้น ถือเอาตำแหน่งของการปรากฏร่วมกับส่วนประกอบอื่น ๆ เป็นเกณฑ์สำคัญ คือจะต้องเป็นคำหรือวลีที่ปรากฏท้ายชื่อได้ และมีหน้าที่เหมือนส่วนขยาย เช่น น้องสุดที่รัก

6. คำสรรพนาม/ คำนำหน้า

สรรพนาม หมายถึง คำที่ผู้พูดใช้เรียกผู้ฟังซึ่งไม่ใช่คำที่อยู่ในประเภทที่ได้กล่าวมาข้างต้น

สรรพนามบุรุษที่ 1 เช่น ดิฉัน ฉัน กระผม ผม ข้าพเจ้า เกล้ากระหม่อม หนู ข้า อ้าว

ดู ฯลฯ

สรรพนามบุรุษที่ 2 เช่น ท่าน คุณ ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้เท้า แก ฯลฯ

สรรพนามบุรุษที่ 3 เช่น เขา มัน เธอ หล่อน ฯลฯ

คำนำหน้า คือคำที่มักปรากฏหน้าส่วนประกอบอื่นของคำเรียกขาน ส่วนใหญ่เป็นคำระบุเพศ หรือสถานภาพของผู้ฟัง เมื่อเทียบกับผู้พูดว่าสูงหรือต่ำกว่า เช่น อี ไอ้ คุณ นาง เนื่องจากคำนำหน้าและสรรพนามคาบเกี่ยวกัน จึงจัดคำทั้งสองไว้ในกลุ่มเดียวกัน

รูปแบบของการใช้คำเรียกขานในภาษาไทย

ในการตัดสินใจเลือกใช้คำเรียกขานต่าง ๆ เช่น ชื่อ คำเรียกญาติ ยศ อาชีพ วลีแสดงความรู้สึก คำสรรพนาม และคำนำหน้าของคู่สนทนาจะขึ้นอยู่กับโอกาสของคู่สนทนาตามรูปแบบเหล่านี้ ซึ่ง กัลยา ดิงศภัทิย์ และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531 อ้างถึงใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2541, หน้า 118) ได้กำหนดไว้ 9 รูปแบบ ดังนี้

1. ญาติผู้ใหญ่กับญาติผู้น้อย
2. สามีกับภรรยา

3. ผู้บังคับบัญชากับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา
4. ครูกับศิษย์
5. ผู้ให้บริการกับผู้รับบริการ
6. เพื่อน
7. คู่รัก
8. คนรู้จักกัน
9. คนไม่รู้จักกัน

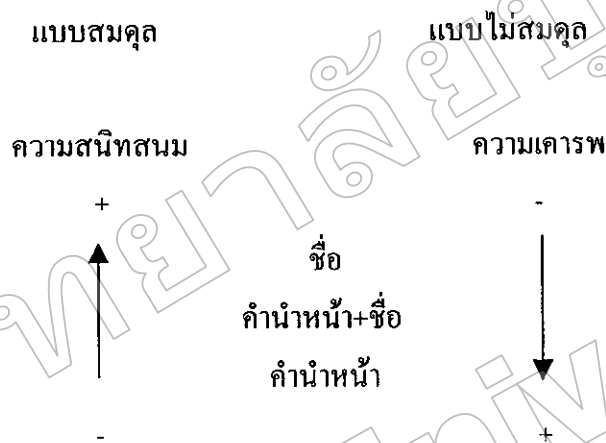
กัลยา ดิงศภัทย์ และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531 อ้างถึงใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2541, หน้า 119) กล่าวว่าในความสัมพันธ์ทั้ง 9 รูปแบบดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

- (1) ความสัมพันธ์แบบสมดุล หมายถึง ความสัมพันธ์ที่ผู้พูดมองว่าผู้ฟังเท่ากับตน ได้แก่ ความสัมพันธ์แบบเพื่อน คู่รัก คนรู้จัก และคนไม่รู้จัก
- (2) ความสัมพันธ์แบบไม่สมดุล หมายถึง ความสัมพันธ์ที่แสดงว่าผู้พูดมีสถานภาพทางสังคมไม่เท่ากัน เช่น ญาติผู้ใหญ่กับญาติผู้น้อย สามีกับภรรยา นายกับบ่าว เป็นต้น
- (3) ความสัมพันธ์แบบเป็นกลาง หมายถึง ความสัมพันธ์ที่นอกเหนือไปจาก 2 แบบแรก เป็นความสัมพันธ์ที่มีความเท่ากันหรือสูงกว่า คำว่า ไม่มีความเกี่ยวข้อง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการกับผู้รับบริการ

ในการใช้คำเรียกขานนั้นกัลยา ดิงศภัทย์ และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531 อ้างถึงใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2541, หน้า 119) กล่าวว่าแปรไปตามความสัมพันธ์ต่าง ๆ เช่น ในความสัมพันธ์แบบไม่สมดุลระหว่างญาติผู้ใหญ่กับญาติผู้น้อย ญาติผู้ใหญ่มักเรียกญาติผู้น้อยโดยใช้ชื่อแต่ญาติผู้น้อยจะเรียกญาติผู้ใหญ่ด้วยชื่อไม่ได้ แต่ในความสัมพันธ์แบบสมดุล เช่น ระหว่างเพื่อนจะใช้คำเรียกขานเหมือนกัน เช่น ใช้ชื่อเรียกกันมากที่สุด ที่น่าสนใจคือ บทบาทของคู่รักกับสามี-ภรรยาต่างกันมาก เมื่อเป็นคู่รักการใช้คำเรียกขานแสดงความเท่าเทียมกัน (ทั้งสองฝ่ายใช้เหมือนกัน) แต่พอเป็นสามี-ภรรยาจะมีการแปรเปลี่ยนการเลือกใช้คำเรียกขานแตกต่างออกไป

ในการพิจารณาคำเรียกขานจากมุมมองของผู้พูดที่มองว่าตนเองสัมพันธ์กับผู้ฟังอย่างไร พบคำเรียกขานที่ใช้มากที่สุด ในทุกความสัมพันธ์ คือ ชื่อ คำนำหน้า+ชื่อ และคำนำหน้า โดยใช้เกณฑ์ ความเคารพ และ ความสนิทสนม เป็นตัวเลือกคำเรียกขาน กล่าวคือ ถ้าผู้พูดใช้ ชื่อ เช่น แดง สมศรี ในความสัมพันธ์แบบไม่สมดุล แสดงว่าผู้พูดให้ความเคารพผู้ฟังน้อยมาก (หรือไม่ให้เลย)

ถ้าเป็นในความสัมพันธ์แบบสมดุล แสดงว่าผู้พูดให้ความสำคัญกับผู้ฟังมาก ตรงกันข้ามถ้าใช้คำนำหน้าแต่คำพ้องเช่น คุณ ท่าน แสดงว่าผู้พูดเคารพผู้ฟังมากในความสัมพันธ์แบบไม่สมดุล และแสดงความสนิทสนมน้อยมากในความสัมพันธ์แบบสมดุล ส่วนคำนำหน้า+ชื่อ เช่น คุณสมศรี จะอยู่ระหว่างกลางของ 2 รูปแบบที่กล่าวแล้ว ข้อสรุปดังกล่าวสามารถแสดงเป็นแผนภูมิที่ 1 ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แผนภูมิปัจจัยที่กำหนดการใช้คำเรียกขาน 3 รูปแบบ ในความสัมพันธ์แบบสมดุลและไม่สมดุล

สรุปการใช้สรรพนามและคำเรียกขานในสังคมไทยจะแปรไปตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง เพราะเป็นหมวดคำที่แสดงพฤติกรรมได้ตอบทางสังคมโดยเฉพาะ

ในภาษาไทย อังกาบ ผลากรกุล (Ankab Palakornkul, 1972 อ้างถึงใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2541, หน้า 112) ได้ศึกษาการใช้ภาษาตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง เรื่องกลวิธีการใช้สรรพนาม ซึ่งเป็นหมวดหนึ่งของคำเรียกขานโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะพรรณากลวิธีการใช้สรรพนามในภาษาไทย ซึ่งข้อมูลได้มาจากการสัมภาษณ์ การสังเกต เรื่องสั้น และนวนิยาย ได้ระบุไว้ว่ามีปัจจัยทางสังคม 8 ประเภท ที่เป็นตัวกำหนดบทบาททางสังคมระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง ซึ่งมีผลต่อการเลือกใช้สรรพนาม ดังนี้

1. อำนาจและสถานภาพ (power and status) สิ่งที่จะเป็นตัวแปรในประเภนี้ ได้แก่
 - ฐานันดรที่มีมาตั้งแต่กำเนิด : เจ้า คนสามัญ
 - ศาสนา : พระ ไม่ใช่พระ พระสังฆราช เด็กวัด
 - ความเป็นข้าราชการ : ข้าราชการ ไม่ใช่ข้าราชการ

- ความเป็นลูกน้อง : เจ้านาย ลูกน้อง
 ความมั่งคั่ง : รวย ไม่รวย
 การศึกษา : มีการศึกษา ไม่มีการศึกษา
 ยศ : ยศสูงกว่า ยศเท่ากัน ยศต่ำกว่า
 ตำแหน่ง : มีตำแหน่ง ไม่มีตำแหน่ง
2. อายุ (age) : แก่กว่า อ่อนกว่า เท่ากัน
3. ความเป็นญาติและความสัมพันธ์ทางครอบครัว (kinship and family relationship)
 ความเป็นญาติ : เป็นญาติ ไม่เป็นญาติ พ่อแม่ ลูกหลาน พี่น้อง
 ความสัมพันธ์ทางครอบครัว : เป็นสมาชิกในครอบครัว เป็นสามีภรรยา เป็นบุตร
 เป็นเจ้าบ้าน เป็นคนใช้ เป็นลูกหลานของเจ้าบ้าน
4. ความเป็นเพื่อน (friendship) : เป็นเพื่อน ไม่ใช่เพื่อน ไม่รู้จักกัน เป็นเพื่อนของญาติ
 เป็นญาติของเพื่อน
5. กลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic-religious groups) : ไทย ไม่ใช่ไทย จีน มุสลิม ฝรั่ง
6. อาชีพ (occupation) : เป็นเพื่อนร่วมงาน ครู นักเรียน หมอ
 พยาบาล คนขับรถเมล์ กระเป๋ารถเมล์
 คนขายของ ผู้โดยสาร ลูกค้า ฯลฯ
7. เพศ (sex) : ชาย หญิง
8. ความใกล้ชิดทางสายเลือด (genealogical distance)
 : รุ่นอายุแก่กว่า (of older generation) ซึ่งได้แก่รุ่น พ่อแม่
 ปู่ย่า-ตายาย รุ่นทวด
 รุ่นอายุอ่อนกว่า (of younger generation) ซึ่งได้แก่รุ่นลูก
 รุ่นหลาน
 รุ่นอายุเดียวกัน (of same generation) ซึ่งได้แก่ รุ่นพี่-น้อง

นอกจากปัจจัย 8 ประการที่กำหนดภาษาของผู้พูดและผู้ฟังแล้ว อังกาบ ผลากรกุล (Ankab Palakomkul, 1972 อ้างถึงใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2542, หน้า 114) ยังได้กล่าวถึง ปัจจัยสำคัญอีก 9 ประการ ซึ่งมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง ซึ่งก็หมายถึงว่า เป็นเงื่อนไขในการเลือกใช้สรรพนามด้วย ดังนี้

1. ความสนิทสนม (intimacy)

ความสนิทสนมมีส่วนกำหนดการใช้สรรพนาม ขึ้นอยู่กับการรู้จักกันของกลุ่มสนทนา

ตามระดับความสนิทสนม ว่าอยู่ในระดับใด จากความสนิทสนมมาก สนิทสนมปานกลาง หรือ สนิทสนมน้อย เช่น ถ้าใช้ *ผม* และ *คุณ* แสดงว่าผู้พูดกับผู้ฟังสนิทสนมกันน้อยกว่าใช้ *อ้าว* กับ *ลื้อ* ซึ่งถ้าสนิทสนมมากๆ จะใช้ *กู* กับ *มึง*

2. ความเคารพ (respect)

ในการเลือกคำใช้ที่แสดงความเคารพขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของกลุ่มสนทนานั้น เช่น ตามตำแหน่งหน้าที่การงาน ในตำแหน่งหัวหน้า เจ้านาย อาจอยู่ในรูปแบบการใช้ *ท่าน* แสดงว่า เคารพมากกว่า *คุณ* และตามความแตกต่างของวัยเช่นเดียวกัน โดยวัยเด็กแสดงความเคารพผู้ที่มี อายุโตกว่าโดยใช้ *ท่าน* และ *คุณ*

3. ความเป็นปึกแผ่น (solidarity)

การใช้คำเรียกญาติ หรือการใช้คำเรียกขานที่แสดงถึงความเป็นเพื่อนกันของกลุ่มสนทนา เพื่อที่จะแสดงให้เห็นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น การใช้ *อ้าว* เป็นการแสดงความเป็นปึกแผ่น ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง

4. ความเป็นทางการ (formality)

โอกาส สถานที่ เวลา เป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนด ให้กลุ่มสนทนาการใช้สรรพนาม ที่แสดงความเป็นพิธีการ ซึ่งคำว่า *ดิฉัน* หรือ *ข้าพเจ้า* เป็นคำที่ใช้เป็นคำทางการมากกว่า

5. การที่ลูกอยู่ด้วย (presence of child)

ในการสนทนากันระหว่างบิดากับมารดานั้น เมื่อมีลูกอยู่ด้วยบิดาอาจเรียกตนเองว่า *พ่อ* และเรียกภรรยาว่า *แม่* และเมื่อไม่มีลูกอยู่ด้วยพ่ออาจเรียกแม่แตกต่างกันออกไป

6. การมีคน ไม่รู้จักหรือคนมีฐานะทางสังคมสูงอยู่ด้วย (presence of non-acquaintances or persons with power and status)

คนส่วนใหญ่จะเปลี่ยนการใช้สรรพนามถ้ามีคนอื่นที่ไม่รู้จัก หรือคนที่มีฐานะสูงกว่าอยู่ด้วย คือเปลี่ยนจากคำที่สนิทสนม เช่น *กู* *มึง* มาเป็น *ผม* กับ *คุณ* เป็นต้น

7. ระยะเวลาของความรู้จักมักคุ้น (length of time of acquaintances)

คนที่รู้จักกันมาเป็นเวลานานย่อมใช้สรรพนามเรียกกัน ต่างกับคนที่เพิ่งรู้จักกัน

8. การไว้ตัว (condescension)

ปฏิกิริยาได้ตอบในสังคมระหว่างผู้มีอำนาจมาก กับผู้มีอำนาจน้อยในสังคมไทย ทำให้ เกิดช่องว่างระหว่างสองบทบาท เพื่อให้สมบทบาท ผู้มีอำนาจสูงกว่ามักใช้คำสรรพนามให้เหมาะสม เช่น เรียกผู้ด้อยกว่าว่า *เธอ* เป็นต้น

9. การแสดงอารมณ์ (emotional manifestation)

เมื่อผู้พูดเปลี่ยนอารมณ์ การใช้สรรพนามก็จะเปลี่ยนไปด้วย การสลับเปลี่ยนสรรพนามเกิดจาก ความโกรธ ความรัก การเน้น การถูกเหยียดหยาม คำหยาบ หรือถากถาง เป็นต้น

จากการศึกษาของอังกาบ ผลการทดลองได้สรุปไว้ว่า กลวิธีการใช้สรรพนามในภาษาไทยกรุงเทพไม่เพียงแต่จะแสดงให้เห็นว่าคนไทยใช้สรรพนามอย่างไรทั้งในเวลาปกติ และเวลาแสดงอารมณ์พิเศษ แต่ยังแสดงปัจจัยสำคัญในสังคมและวัฒนธรรมไทยที่มีอิทธิพลในการกำหนดการเลือกใช้สรรพนามอีกด้วย (อังกาบ ผลการทดลอง, 1972 อ้างถึงใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2541, หน้า 117)

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้คำเรียกขานแล้วยังมีเรื่องของกาลเทศะด้วย ซึ่งกาลเทศะ หมายถึง เวลา สถานที่ หรือโอกาสของการใช้ภาษา ปัจจัยทั้ง 3 นี้ เมื่อรวมกันจะกลายเป็นองค์ประกอบของสถานการณ์ ดังนั้น เมื่อพูดถึง สถานการณ์การใช้ภาษา จึงหมายถึง การใช้ภาษาพูดกับใคร พูดเรื่องอะไร และพูดที่ไหน เมื่อไร ในสถานการณ์ไม่เป็นทางการ ผู้พูดผู้ฟังมักมีความสนิทสนมกัน เรื่องที่พูดมักไม่จริงจัง หรือเป็นเรื่องธรรมดา และสถานที่ หรือโอกาสที่ใช้ภาษามักไม่มีพิธีรีตอง ภาษาที่ใช้จึงเป็นภาษาไม่เป็นทางการ มีลักษณะเรียบง่ายส่วนในสถานการณ์เป็นทางการ ผู้พูดกับผู้ฟังไม่สนิทกัน หรือผู้ฟังมีสถานภาพสูงกว่า เมื่อเทียบกับผู้พูด เรื่องที่พูดมักเป็นเรื่องสำคัญจริงจัง และสถานที่หรือโอกาสที่ใช้ภาษามักมีพิธีรีตองหรือเคร่งขรึม ภาษาที่ใช้จึงเป็นทางการ มีลักษณะหรูหรา และรูปประโยคซับซ้อน (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2541, หน้า 131-132)

กล่าวโดยสรุปในการใช้ภาษาในการสนทนารวมถึงเลือกใช้คำเรียกขานของผู้พูดนั้นจะต้องคำนึงถึง บทบาทตนเอง และโอกาสสถานการณ์ที่การสนทนาเกิดขึ้น โดยให้เป็นไปตามกรอบทางสังคมวัฒนธรรมที่กำหนดไว้เพื่อให้ได้ตามมาตรฐานที่สังคมนิยมใช้กัน

รูปแบบของการใช้คำเรียกขานในภาษาอังกฤษ

จากการศึกษาการใช้คำเรียกขานในภาษาอังกฤษแบบอเมริกัน ของบราวน์และฟอร์ด (Brown & Ford, 1964 อ้างถึงใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2541, หน้า 109) โดยเก็บข้อมูลในสถานการณ์จริงและจากการใช้คำเรียกขานในเรื่องสั้นและบทละคร พบว่าคำเรียกขานในภาษาอังกฤษแบบอเมริกันมี 2 ประเภท คือประเภทที่ใช้ในความสัมพันธ์แบบสมมูล ซึ่งผู้พูดและผู้ฟังถือว่าตนอยู่ในสถานภาพเท่ากัน และประเภทที่ใช้ในความสัมพันธ์แบบไม่สมมูล ซึ่งผู้พูดและผู้ฟังอยู่ในสถานภาพที่สูงหรือต่ำกว่ากัน โดยทั่วไปแล้ว แบ่งคำเรียกขานออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การใช้ ชื่อแรก (first name) เรียกขานกัน ทั้งผู้พูดและผู้ฟังถือว่าเท่ากันใช้ในหมู่เพื่อน และคนสนิทสนมซึ่งมีค่านิยมเหมือนกันตัวอย่างเช่น John , Mary, Anne

2. การใช้ ตำแหน่ง+นามสกุล (title + last name) คือทั้ง 2 ฝ่าย ต่างเรียกกันด้วยตำแหน่ง+นามสกุล เช่น Mr. Brown, Mrs. Smith, Miss Carson, Dr. Johnson เป็นต้น คำเรียกขานประเภทนี้ใช้ในหมู่คนที่เพิ่งรู้จักกัน

3. การใช้คำเรียกขานโดยฝ่ายหนึ่งใช้ ตำแหน่ง+นามสกุล ส่วนอีกฝ่ายใช้ ชื่อแรก เรียกขานกัน เป็นความสัมพันธ์แบบไม่สมมูล เนื่องจากความแตกต่างของสถานภาพของผู้พูดกับผู้ฟังซึ่งเกิดจากปัจจัย เช่น อายุ อาชีพ ยศ หรือตำแหน่ง เช่นในกรณีนักบริหารหนุ่มพูดกับการโรงอายุมาก อาชีพจะเป็นตัวกำหนดไม่ใช่อายุ นักบริหารหนุ่มจะถือว่าการโรงต่ำกว่าเขา จึงเรียกการโรงด้วยชื่อแรก เช่น Tom ส่วนการโรงจะเรียกนักบริหารหนุ่มโดยใช้ตำแหน่ง+นามสกุล เช่น Mr. Tannen

นอกจากคำเรียกขาน 3 รูปแบบสำคัญดังกล่าวแล้วยังมีคำเรียกขานรูปแบบอื่น ๆ อีกที่ใช้กันโดยคนไทยได้แก่ ตำแหน่ง (โดยไม่มีชื่อ) เช่น Sir, Madam, ma'am, และ Miss โดยทั่วไปคำเหล่านี้ถูกใช้เช่นเดียวกับ ตำแหน่ง+นามสกุล กล่าวคืออาจใช้ในความสัมพันธ์แบบสมมูลก็ได้ในหมู่คนที่เพิ่งรู้จักกัน หรือในความสัมพันธ์แบบไม่สมมูลดังกล่าวไปแล้ว อย่างไรก็ตามการใช้ตำแหน่งอย่างเดียว แสดงความทอหะเหิน และความเคารพมากกว่าการใช้ ตำแหน่ง+นามสกุล นอกจากนั้น ตำแหน่ง ยังอาจใช้เมื่อผู้พูดไม่รู้จักชื่อของผู้ที่ตนพูดด้วย ในแวดวงทหาร ผู้พูดจะใช้ตำแหน่ง+นามสกุล เรียกผู้บังคับบัญชาที่ถัดตนขึ้นไป แต่จะเรียกผู้บังคับบัญชาชั้นสูง เช่น พลเอก จอมพล โดยใช้ตำแหน่งอย่างเดียว

อีกรูปแบบหนึ่งที่พบคือการใช้นามสกุล อย่างเดียวโดยไม่มีตำแหน่งนำหน้า รูปแบบนี้ใช้น้อย จะพบในกรณีที่ชื่อแรกยาว และนามสกุลเป็นพยางค์เดียว เช่น Timothy Brown คนมักเรียก Brown การใช้นามสกุลเฉยๆ แสดงความสนิทสนมมากกว่า การใช้ ตำแหน่ง+นามสกุล แต่ทั้งสองแบบนี้ก็ไม่แสดงความสนิทเท่ากับการใช้ ชื่อแรก

การใช้ชื่อหลายชื่อเรียกขานบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่พบ คือ การเรียกขานด้วยชื่อแรกในบางครั้ง การเรียกขานด้วยนามสกุลหรือ ตำแหน่ง+นามสกุล บางครั้ง และบางครั้งเรียกชื่อเล่น รูปแบบการใช้หลายชื่อเช่นนี้ แสดงว่าผู้พูดสนิทกับผู้ฟังมากกว่าแบบที่ใช้ชื่อแรกอย่างเดียวนี้อีกตัวอย่างเช่น เรียกเพื่อนที่ชื่อว่า Robert ว่า Bob เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การใช้คำเรียกขานในภาษาอังกฤษแบบอเมริกัน แสดงการแปรของภาษาตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง แผนผังข้างล่างนี้เป็นการสรุปรูปแบบสำคัญที่บราวน์และฟอร์ด (Brown & Ford, 1964 อ้างถึงใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2541, หน้า 111) ค้นพบ

จะเห็นได้ว่า ชื่อแรก ใช้เรียกผู้ฟังที่ผู้พูดสนิทด้วย ถ้าไม่สนิทกับผู้พูดจะใช้ตำแหน่ง+นามสกุล
ในกรณีที่ความสัมพันธ์เป็นแบบไม่สมมูลผู้พูดจะใช้ชื่อแรกเรียกผู้ฟัง เมื่อตนอยู่ในฐานะสูงกว่า
และใช้ตำแหน่ง+นามสกุล เรียกผู้ฟังเมื่อตนอยู่ในฐานะต่ำกว่า

สมมูล

ไม่สมมูล

ผู้พูดสนิทกับผู้ฟัง: ชื่อแรก

ผู้พูดสูงกว่าผู้ฟัง: ชื่อแรก

ผู้พูดไม่สนิทกับผู้ฟัง: ตำแหน่ง+นามสกุล

ผู้พูดต่ำกว่าผู้ฟัง: ตำแหน่ง+นามสกุล

กรอบทางสังคมวัฒนธรรม

สังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวพันกันอย่างยิ่งและแยกออกจากกันไม่ได้
และในการกระทำหรือแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้คนจะเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่สังคมส่วนรวม
กำหนดขึ้นด้วย ดังนั้นในการกระทำการใด ๆ ให้ได้ตามกฎเกณฑ์มาตรฐานสังคมกำหนดจึงถือว่ามี
วัฒนธรรม โดยจะเห็นได้จากค่านิยมของคำว่าสังคม และวัฒนธรรมที่กล่าวไว้ว่า

สังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ คือ ระบบการกระทำ และความสัมพันธ์
ระหว่างมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ (พิทยา สายหู, 2532, หน้า 228) และวัฒนธรรม หมายถึง
ระบบ แบบอย่าง อุปกรณ์ และวิธีการ ซึ่งแสดงความหมายและค่านิยมร่วมกันที่ใช้สำหรับ
การดำรงชีวิตของหมู่คณะ (พิทยา สายหู, 2532, หน้า 228) หรืออีกความหมายหนึ่ง วัฒนธรรม
เป็นชื่อรวมสำหรับแบบอย่างของพฤติกรรมทั้งหลายที่ได้มาทางสังคมและที่ถ่ายทอดกันไปทางสังคม
โดยอาศัยสัญลักษณ์ วัฒนธรรมจึงเป็นชื่อสัมฤทธิ์ผลที่เด่นชัดทั้งหมดของกลุ่มมนุษย์ รวมถึงภาษา
เป็นสำคัญ (เชวง จันทระเชตต์, 2528, หน้า 105)

กล่าวโดยสรุป สังคมวัฒนธรรม หมายถึง ระบบ แบบอย่างของพฤติกรรม อุปกรณ์
และวิธีการ ที่คนในสังคมที่มีความสัมพันธ์กัน กระทำร่วมกัน และมีค่านิยมร่วมกันใช้
เพื่อการดำรงชีวิตของหมู่คณะ ดังนั้นในการใช้ภาษาของคนในสังคมถือเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรม
อย่างหนึ่งที่สังคมกำหนด การใช้ภาษาต้องเป็นไปตามระบบ กฎเกณฑ์ วิธีการ เพื่อให้ได้
ตามมาตรฐาน และการใช้คำเรียกขานในการสนทนาก็ถือเป็นวัฒนธรรมเช่นเดียวกันผู้ใช้ต้องคำนึงถึง
ข้อกำหนด วิธีการ หรือกรอบ ที่สังคมกำหนดด้วย จึงจะถือว่าสามารถสื่อสารได้ตามมาตรฐาน
ที่คนในสังคมนิยมใช้กัน (พิทยา สายหู, 2532, หน้า 239)

ในสังคมไทยภาษาเป็นวัฒนธรรมและสมบัติของสังคม (สนิท ตั้งทวี, 2528, หน้า 7)
เช่นเดียวกับวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ เราเรียนรู้ภาษาเพื่อใช้ในการสื่อสารทางการเขียน และทางการพูด
โดยมีแบบอย่าง ข้อกำหนด กฎเกณฑ์ประกอบเพื่อความสุภาพเหมาะสม เมื่อเราจะสนทนากับผู้ฟัง
ให้ได้ตามเป้าหมาย จำเป็นต้องตัดสินใจเลือกใช้คำเรียกขานคำใดคำหนึ่งให้เหมาะสมกับผู้ฟัง

โดยจะมืองค์ประกอบการพิจารณาที่หลากหลาย ตามปัจจัยที่สังคมให้ความสำคัญ ดังในสังคมวัฒนธรรมไทย เป็นสังคมที่ให้ความสำคัญเรื่อง วัย อายุ ความอาวุโส ความเป็นญาติพี่น้อง และเพศ หรือรวมเรียกได้ว่า ปรีบทสังคมของการใช้ภาษา ถ้าเราต้องการสื่อสารข้อความโดยการสนทนานั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านระยะเวลาของความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง กาลเทศะ เรื่องราวที่จะพูด วัตถุประสงค์ และวิธีการสื่อสารด้วย (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2541, หน้า 103)

พระยาอนุมานราชธน (พระยาอนุมานราชธน, 2528 อ้างถึงใน สนิท ตั้งทวี, 2528, หน้า 8) กล่าวว่า มนุษย์เราอยู่รวมกันเป็นสังคมใหญ่ ต้องมีระเบียบวินัย โดยระเบียบสังคมมีอยู่ 3 อย่างคือ จารีตประเพณี อันหมายถึงข้อบังคับที่มีถูกมีผิด ขนบประเพณี อันหมายถึงระเบียบแบบแผนสำหรับประพฤติตามจารีตประเพณี และธรรมเนียมประเพณี อันหมายถึงประเพณีที่คนในสังคมนิยมปฏิบัติกัน เป็นที่ยอมรับของสังคม ถ้าไม่ทำตามก็ไม่มีการลงโทษ แต่ถือว่าบุคคลนั้นไม่รู้ ไม่มีกิริยามารยาท

ภาษาไทยถือว่าเป็นวัฒนธรรม เพราะการใช้ภาษานั้นมีลักษณะตรงตามระเบียบของสังคม 3 ประการ คือ

1. มีจารีตประเพณีในการใช้ภาษา คือ มีระเบียบแบบแผนแน่นอนว่าอะไรถูกอะไรผิด
2. มีขนบประเพณีในการใช้ภาษา ได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน ซึ่งมีความแตกต่างกัน
3. มีธรรมเนียมประเพณีในการใช้ภาษา คือ ระเบียบแบบแผนของภาษาที่สังคมกำหนดไว้

ถ้าไม่ทำตามก็ไม่ถือว่าผิดแต่ถือว่าไม่มีกิริยามารยาท ขาดลักษณะของสมาชิกที่ดีในสังคม

ภาษาเป็นวัฒนธรรม และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ที่แสดงถึงความมั่นคง ปึกแผ่น และยังเป็นเครื่องบอกให้รู้นิสัยใจ และสภาพความเป็นอยู่ของสังคมนั้น ๆ

ในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารทั้งการพูด และการเขียน จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายด้านทั้งทางด้านวัฒนธรรม ระเบียบ แบบแผน ข้อกำหนดกฎเกณฑ์ เพื่อเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าผู้ใช้ได้เรียนรู้ และคัดเลือกอย่างถูกต้องเหมาะสมที่สุด นิตยา กาญจนวรรณ (2528 อ้างถึงใน สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2546, หน้า 212) กล่าวว่า การเลือกใช้คำขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังเป็นตัวกำหนดอย่างมาก อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงสิ่งอื่น ๆ เช่น ฐานะทางสังคม เพศ ความสนิทสนม เป็นต้น โดยเฉพาะการเลือกใช้คำสรรพนามซึ่งเป็นคำเรียกขานประเภทหนึ่ง ถ้าพิจารณาด้านอายุนับว่าเป็นสิ่งสำคัญมีส่วนที่ทำให้ผู้พูดภาษาต้องคัดเลือกใช้คำที่เหมาะสม ถ้าพูดกับผู้ใหญ่อาจเลือกใช้คำแทนตนเองว่า ผม กระผม ดิฉันหนู แต่ไม่ใช้คำแทนตัวเองว่า เรา ฉัน เพราะคำสองคำนี้ใช้ในระหว่างคนที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน อีกทั้งด้านเพศ ก็มีคำที่ผู้พูดจะใช้กับผู้หญิงโดยเฉพาะ

หรือผู้ชายโดยเฉพาะ คำว่า ดิฉัน เป็นคำที่ใช้ต่อเมื่อผู้พูดเป็นผู้หญิง และคำว่า ผม กระผม ก็ใช้เมื่อผู้พูดเป็นเพศชาย สถานการณ์ก็เป็นส่วนสำคัญในการเลือกคำเรียกขาน ตามกฎสากล กับคนไม่คุ้นเคยให้เลือกใช้คำที่สุภาพ ผม คุณ แต่ถ้าสนิทสนมคุ้นเคยกันผู้ชายมักใช้ กู มึง อ้าว ลื้อ (วิไลวรรณ ขนิษฐรัตน์, 2524, หน้า 19-20) ดังนั้นเราใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร สื่อความคิด ความรู้สึก ความต้องการ และอารมณ์ต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องเรียนรู้และใช้ให้ถูกต้องเหมาะสม เพราะภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและพฤติกรรมทางสังคมนั่นเอง

ปัจจัยการเลือกใช้คำเรียกขานในการแปล

สำหรับในส่วนของการแปลคำเรียกขาน ให้มีความเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทยนั้น เซวง จันทรเขตต์ (2528, หน้า 74-75) กล่าวว่า มีสิ่งที่ควรคำนึงถึงหลายประการด้วยกันในการแปลคำสรรพนาม ซึ่งเป็นหมวดหนึ่งของคำเรียกขาน เช่น

- ก. โอกาสที่ใช้ เช่น ใช้แบบทางการ แบบเป็นงานเป็น แบบเป็นไปตามพิธีการ การพูดคุยกันเอง
 - ข. ความสัมพันธ์ ใช้ตามความเกี่ยวข้องกันทางสังคม เช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ความเป็นญาติ พี่น้อง พ่อแม่ ลูกพี่ เพื่อนสนิท คนรู้จักคุ้นเคยกัน คนแปลกหน้า หรือคนที่เป็นที่ศรัทธา
 - ค. สถานภาพทางสังคม ใช้ให้เหมาะสมตามฐานะของแต่ละบุคคล เช่น ผู้มีฐานันดรศักดิ์ ผู้บังคับบัญชา ผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ นายจ้าง ลูกจ้าง ผู้ใหญ่ เด็ก ครู ศิษย์
- การพิจารณาบริบท (context) ของข้อความอย่างถี่ถ้วน เพื่อให้ทราบเรื่องราวของบุคคล หรือตัวละครในข้อความที่จะแปลจะช่วยให้ผู้แปลทราบว่า คำที่ใช้แทนชื่อ หรือสรรพนามต่าง ๆ นั้นใช้ในโอกาส หรือกาลเทศะใดบุคคลเหล่านั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างไร สถานภาพของบุคคลที่จะใช้สรรพนามแทนนั้นเป็นอย่างไร ความรู้ดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้ผู้แปลสามารถเลือกใช้สรรพนามภาษาไทยได้เหมาะสมตรงตามความเป็นจริง

ในภาษาอังกฤษ เออร์วิน-ทริปปี้ (Ervin – Tripp, 1972, หน้า 213-250 อ้างถึงใน ทิพา เทพอักษรพงศ์, 2540, หน้า 27-30) ได้ศึกษาคำเรียกขานในสังคมอเมริกัน พบว่า อายุ ฐานะ กาลเทศะ สถานภาพส่วนบุคคล และสัมพันธ์ระหว่างบุคคลผู้ขานและผู้รับขาน เป็นเครื่องกำหนดการใช้คำเรียกขานบุคคลต่าง ๆ

อายุเป็นเครื่องกำหนดการเรียกขานบุคคล โดยทั่วไปคนมักจะเรียกเด็กด้วยชื่อแรก เช่น Bill, Joe หรือ Mary

สถานภาพระหว่างบุคคลก็เป็นปัจจัยการเรียกขาน การเรียกคนที่ฐานะเท่าเทียมกันหรือต่ำกว่าก็จะใช้ชื่อแรก และเรียกคนที่ฐานะสูงกว่าด้วยคำนำหน้านาม และนามสกุล เช่น Professor Steffensen, Ms Jones หรือ Dr. Shaw ยกเว้นว่าคน ๆ นั้นจะอนุญาตให้เรียกชื่อแรกได้ แต่ถ้าไม่ทราบจะใช้คำนำหน้านามอย่างไร หรือเรียกชื่ออะไรเพราะไม่ทราบสถานภาพคู่สนทนาเพราะพบกันเป็นครั้งแรก อาจใช้วิธีเลี่ยงการเอ่ยชื่อเสีย

กาลเทศะก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่กำหนดการใช้คำเรียกขานบุคคล เช่น โอกาสและสถานที่ที่เป็นทางการต่าง ๆ เช่น ในศาล หรือในที่ประชุมใหญ่ อาจใช้คำนามแทนผู้ถูกเรียกอย่างเป็นทางการว่า “Your honor” หรือ “Mr. Chairman”

สัมพันธภาพระหว่างบุคคลก็เป็นเครื่องกำหนดการเรียกขาน เช่น ผู้เรียกขาน และผู้รับขาน มีสัมพันธภาพที่สนิทสนมกัน ก็อาจใช้ชื่อแรก แต่ถ้าไม่สนิทกัน ก็ใช้คำนำหน้านาม ตามด้วยนามสกุล เช่น Mr. Bodman, Mrs. Pitzer

จากแนวคิดดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า ปัจจัยด้าน อายุ ฐานะ โอกาส สถานภาพบุคคล และสัมพันธภาพระหว่างบุคคล มีส่วนสำคัญในการกำหนดว่า เราจะเรียกบุคคลต่าง ๆ อย่างไร ดังนั้นในการแปลบทสนทนาให้ได้ดี เหมาะสม ต้องคำนึงถึงวิธีการใช้คำเรียกขานเหล่านี้ด้วย ในภาษาไทย การเรียกขานบุคคลต่างกับภาษาอังกฤษเริ่มจากระบบการเรียกชื่อ นามสกุล และการใช้คำนำหน้านาม

คนไทยส่วนใหญ่มีชื่อ 3 ชื่อคือ 1 ชื่อเล่น 2 ชื่อตัว 3 นามสกุล เทียบกับภาษาอังกฤษโดยทั่วไปคนก็มี 3 ชื่อ คือ ชื่อแรก ชื่อกลาง ซึ่งเป็นชื่อสำรองมีลักษณะเหมือนชื่อแรก และนามสกุล แต่ระบบการใช้ชื่อไทย และอังกฤษไม่เหมือนกัน

ในงานวิจัยของเออร์วิน-ทริปปี้ (Ervin-Tripp, 1972 อ้างถึงใน ทิพา เทพอักษรพงศ์, 2540, หน้า 29) พบว่ามีการใช้ชื่อแรกกับ เด็ก คนที่มีฐานะเท่าเทียมกันหรือคนที่มีความสนิทสนมกัน และไม่ใช้คำนำหน้านามกับชื่อแรก (นอกจากในภาคใต้ของสหรัฐบางแห่ง ซึ่งเป็นการใช้แบบภาษาถิ่น เช่น Mr. Bill)

ในภาษาอังกฤษนั้น ชื่อแรกยังสามารถย่อเป็นชื่อเล่นได้อีกด้วย เช่น Betty มาจาก Elizabeth หรือ Bob มาจาก Robert เป็นต้น แต่ในระบบของไทยนั้น ชื่อเล่นแตกต่างหากจากชื่อตัว โดยเด็ดขาด ชื่อเล่นมักใช้เรียกเพื่อแสดงความสนิทสนม เช่นเดียวกับชื่อแรกของอังกฤษ แต่ชื่อตัวมักจะยาวกว่ามักจะใช้เป็นงานเป็นการกว่าหรือกับคนที่ไม่สนิทสนมด้วย เช่น ครูเรียกนักเรียน หรือใช้ในวงราชการ หรือ ธุรกิจต่าง ๆ ชื่อตัวของไทยมีความสำคัญกว่านามสกุล ดังจะเห็นได้จากการใช้ชื่อตัวในการจัดทำสมุดโทรศัพท์และบรรณานุกรม ทั้งนี้เพราะนามสกุลมักจะยาวและจำยาก

กว่าชื่อตัว บางคนคบกันมานานโดยไม่รู้นามสกุลซึ่งกันและกันเลยก็มีนามสกุลไทยมีหน้าที่บอกเอกลักษณ์ของบุคคลว่ามีเชื้อชาติ ตระกูลใด แต่ไม่ได้ใช้ในวงสังคมบ่อยเท่ากับชื่อตัว

ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบกัน ชื่อแรกของอังกฤษ คือชื่อเล่นของไทย และชื่อสกุลอังกฤษ คือ ชื่อแรกของไทย (ทิพา เทพอักษรพงศ์, 2540, หน้า 29)

ความแตกต่างของระบบชื่อไทยและอังกฤษทำให้การแปลชื่อและนามสกุลค่อนข้างยุ่งยาก เช่นในภาษาไทย นายแดง หากแปลว่า Mr. Dang ก็ถือว่าผิดกฎการใช้นำหน้านาม+นามสกุล ในระบบอเมริกันควรจะแปลว่า Mr.+นามสกุล หรือเรียก Dang เฉย ๆ ถ้าเขามีความสนิทสนมกับผู้เรียกขานพอสมควร หรือการแปล Mr. Mrs. Ms. ว่านาย นาง นางสาว ประการเดียวก็ไม่สมควร เพราะคำว่านาย นาง นางสาว ในภาษาไทยมีความหมายเป็นคำนำหน้าทางราชการ เพื่อบอกเพศ และสถานภาพ วิทยุคดี และสถานภาพการสมรส แต่ในภาษาอังกฤษ คำว่า Mr Mrs และ Ms นอกจากจะบอกเพศ และสถานภาพการสมรสแล้วยังมีความหมายเชิงแสดงความนับถือและแสดงออกว่าไม่สนิทสนมด้วยอยู่ในที่

นอกจากการใช้นำหน้าเรียกขานที่ไม่เหมือนกันแล้ว ในภาษาไทยยังมีลักษณะภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง คือ การใช้สรรพนาม ซึ่งการใช้สรรพนามไทยเป็นการสะท้อนให้เห็นถึง อายุ ฐานะ กาลเทศะ สถานภาพ และสัมพันธภาพของผู้เรียกและผู้รับขาน

อังกาบ ผลากรกุล (Ankab Palakornkul, 1972 อ้างถึงใน ทิพา เทพอักษรพงศ์, 2540, หน้า 31) กล่าวว่าคนไทยใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 ต่างๆ ดังนี้ เช่น อาตมา อาตมาภาพ ฉัน ดิฉัน กัน ข้า เภา เกล้ากระผม กระผม กู นี่ หนู ผม เรา ตัวเอง อ้าว ส่วนสรรพนามบุรุษที่ 2 ได้แก่ เจ้า เอ็ง ฝ่าบาท ฝ่าพระบาทแก คุณ ลื้อ มึง นายนี้ หนู ได้เท่า ท่านเธอ ตัวเอง และบุรุษที่ 3 ได้แก่ ไอ้เนี่ย แก เขา มัน ท่าน เธอ คุณ หนู นั้น นี่

บางครั้งคำเรียกญาติก็ใช้แทนสรรพนามได้ เช่น ป้า น้ำ อา ปู่ ย่า ตายาย หรือมีคำนำหน้า “คุณ” ตามด้วยคำเรียกญาติ หรือมีการใช้คำเรียกญาติเรียกบุคคลที่ไม่ใช่ญาติเพื่อแสดงความสนิทสนม เช่น พี่ ป้า น้ำ อา เป็นต้น คำเรียกญาติจึงก็ใช้ในกรณีลูกค้ากับคนขายของ เช่น เจ้ เฮีย ซิม เป็นต้น

อาชีพก็สามารถใช้แทนสรรพนามได้ เช่น อาจารย์ ช่าง ครู หมอ พยาบาล กระเป๋านายห้าง พ่อค้า สามล้อ แท็กซี่ ตุ๊กตุ๊ก ซึ่งคำเหล่านี้อาจใช้คำนำหน้าเช่นคุณและท่านได้

กล่าวโดยสรุป ในการแปลคำเรียกขานนอกจากต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านอายุ ฐานะ โอกาส สถานภาพบุคคล ตำแหน่งฐานะอาชีพ และสัมพันธภาพระหว่างบุคคลแล้ว ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างระบบชื่อไทยกับอังกฤษ และเอกลักษณ์การใช้คำสรรพนามไทยเป็นสำคัญ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้การแปล และปัญหาการแปลคำเรียกขาน

สำหรับการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 3 หัวข้อ คือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้คำเรียกขาน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแปลคำเรียกขาน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการแปลคำเรียกขาน โดยมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้คำเรียกขาน

ศิริณา พรหมคำ (Phromkham, 1993) ได้ศึกษาการใช้คำเรียกขานในภาษาไทยโดยการศึกษาจากบทสนทนา ในบทละครภาษาไทยทางโทรทัศน์ จำนวน 55 บท แล้วพบว่า คำเรียกขานมีทั้งคำเรียกขานตัวเอง และคำเรียกขานผู้ฟัง การเลือกใช้คำเรียกขานสามารถแบ่งออกเป็นได้หลายระดับตามความเป็นทางการ และความสุภาพ ผู้พูดจะเลือกสรรคำเรียกขานที่เหมาะสมกับผู้ฟังและสถานการณ์ และผู้พูดจะต้องพิจารณาปัจจัยประกอบอื่น ๆ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา สถานภาพทางสังคมของผู้ฟัง ตลอดจนระดับของความสนิทสนมกับผู้ฟัง เพื่อที่จะใช้คำเรียกขานที่เหมาะสม คำเรียกขานที่ผู้พูดเลือกใช้แทนตัวเอง และผู้ฟังจะแสดงให้เห็นถึงระดับความสนิทสนม อำนาจและความสัมพันธ์ทางบทบาทของกลุ่มสนทนา ความสัมพันธ์ระหว่างคนสนิทสนมและคนแปลกหน้าจะใช้คำเรียกขานที่ต่างกัน การใช้คำเรียกขานถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์ทางบทบาท สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม เพศ สถานการณ์ ตลอดจนอารมณ์ของกลุ่มสนทนา

รูปแบบของการใช้คำเรียกขานนั้นแบ่งออกได้เป็นสองประเภทคือ การใช้คำเรียกขานระดับเดียวกัน (reciprocal) และการใช้คำเรียกขานต่างระดับกัน (non-reciprocal) การใช้คำเรียกขานระดับเดียวกันหมายถึงกลุ่มสนทนาใช้คำเรียกขานเดียวกันในการสนทนา เช่น การใช้ชื่อแรก หรือการใช้ชื่อเล่น ระหว่างกลุ่มสนทนา ส่วนการใช้คำเรียกขานต่างระดับกันหมายถึง กลุ่มสนทนาใช้คำเรียกขานต่างกันในการสนทนา เช่น การใช้ชื่อแรกเรียกผู้ฟัง แต่ถูกผู้ฟังเรียกด้วยชื่อเล่น เป็นต้น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้คำเรียกขานของศิริณา พรหมคำ ผู้วิจัยนำแนวคิดในการแบ่งคำเรียกขานออกเป็น 2 กลุ่ม คือคำเรียกขานตนเอง และคำเรียกขานผู้ฟัง และปัจจัยประกอบการพิจารณาการเลือกใช้คำเรียกขาน ด้านเพศ ระดับของความสนิทสนม และสถานการณ์ เพื่อไปสร้างเกณฑ์ในการวิเคราะห์การเลือกใช้คำเรียกขานในการแปลของการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากกรอบดังกล่าวสามารถเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เลือกใช้คำเรียกขานได้แตกต่างกัน

สมชาย สำเนียงงาม (2543) ได้ศึกษาการเลือกใช้คำสรรพนามในภาษาไทยกับแนวความคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน จากกลุ่มบุคคลหลากหลายอาชีพ 40 คน พบว่าการรู้จักเลือกใช้คำสรรพนามในภาษาไทยถือว่าการแสดงความสุภาพอย่างหนึ่ง คำสรรพนามในภาษาไทย

มีอยู่มากมายหลายคำทั้งที่เป็นสรรพนามบุรุษที่ 1 บุรุษที่ 2 และบุรุษที่ 3 ในการพูดนั้นคำสรรพนาม มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูด และผู้ฟัง ผู้พูดภาษาไทยจึงต้องเลือกใช้คำสรรพนามให้เหมาะสม โดยคำนึงถึง บุรุษ เพศ พจน์ สถานภาพทางสังคม กาลเทศะ รวมทั้ง ความสนิทสนมระหว่างผู้พูด และผู้ฟังด้วย การรู้จักเลือกใช้คำสรรพนามได้ถูกต้องเหมาะสม ตามปัจจัยดังกล่าวตามบรรทัดฐานทางสังคมไทยจะแสดงความสุภาพของผู้พูดได้ ในขณะที่ การเลือกใช้คำสรรพนามที่ไม่เหมาะสมก็อาจถือว่าไม่สุภาพได้เช่น สรรพนาม “กู-มึง” ในสังคมไทย ปัจจุบันหากใช้กันในหมู่เพื่อนสนิทเพศชาย วัลใกล้เคียงกัน ในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ และไม่ใช่ว่าสาธารณะ ก็อาจถือว่าสุภาพได้ แต่ถ้าใช้กับคนที่ไม่รู้จัก หรือไม่สนิทกัน หรือในที่สาธารณะ เช่น ใช้พูดกับพ่อค้าแม่ค้า หรือผู้ที่เพิ่งรู้จักกันครั้งแรก ก็ถือว่าไม่สุภาพ ในทางกลับกัน ในหมู่เพื่อนสนิทชายที่เคยใช้ “กู-มึง” กันโดยปกติถ้าหากเปลี่ยนเป็น “ผม-คุณ” หรือใช้คำสรรพนามต่างระดับกันเช่น “กู-คุณ” ในสถานการณ์เดิมก็อาจเป็นการแสดงความไม่สุภาพ เช่นคำว่า “มึงมันเพื่อนกู” ก็เปลี่ยนเป็น “คุณมันเพื่อนกู” ก็อาจเป็นการแสดงความไม่สุภาพ แสดงความไม่พอใจ หรือความต้องการเสียดสีประชดประชันของผู้พูดได้เป็นต้น

การเลือกใช้คำสรรพนามของคนไทยที่ได้จากการสัมภาษณ์พบว่า มี 38 คำ แยกเป็น สรรพนามบุรุษที่ 1 จำนวน 11 คำ คือ ผม ฉัน ดิฉัน หนู พี่ น้อง ป้า น้า เรา ชื่อเล่นผู้พูด และทางนี้ ส่วนคำที่ใช้เป็นสรรพนามบุรุษที่ 2 จำนวน 27 คำ คือ คุณ เธอ ท่าน นาย พี่ คุณพี่ ลุง คุณลุง ป้า คุณป้า น้า อา น้อง หนู ไ้หนู แท้ก็ซี่ โซเฟอร์ จำ หมู่ หมวด พ่อ แม่ค้า บ่อย หมอ คุณหมอ พยาบาล และคุณพยาบาล นอกจากนี้ยังปรากฏการละสรรพนามแทนตัวผู้พูดและผู้ฟังด้วย โดยได้นำคำทั้งหมดมาจัดเป็นประเภทตามแนวความคิดเรื่องความสุภาพ ได้ 2 กลุ่ม คือ แบบการมีส่วนร่วม (positive) และการแยกตัวออกห่าง (negative) ดังนี้

1. คำสรรพนามที่แสดงแนวคิดการมีส่วนร่วม ใช้เพื่อแสดงความใกล้ชิดกับผู้ฟัง คือ คำเรียกญาติทั้งหมดตามที่ กรรมการ์ อักษรกุล (2521 อ้างถึงใน สมชาย ลำเนียงงาม, 2543, หน้า 229) กล่าวไว้ว่าคนไทยมีค่านิยมชอบนับญาติ แม้คนไม่รู้จักก็จะเรียก พี่ ป้า น้า ลุง ฯลฯ เนื่องจากสังคมไทยแต่เดิมเป็นสังคมเกษตรกรรม คนมักร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือกันในยามปลูกหรือเก็บเกี่ยวพืชผล จึงมีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นเหมือนญาติพี่น้อง ภาษาที่ใช้จึงแสดงความใกล้ชิด โดยใช้คำเรียกญาติเรียกขาน และเป็นสรรพนามในการพูด แม้ไม่ใช่ญาติก็ตาม และยังรวมถึงคำว่า “หนู” และชื่อของผู้พูดที่ใช้เป็นคำสรรพนามอยู่ในกลุ่มนี้ด้วย แม้คำว่า “หนู” จะไม่ได้แสดงความสัมพันธ์กันญาติแต่ใช้กันอย่างกว้างขวาง และแสดงความอ่อนน้อมของผู้พูดแก่ผู้ฟังแสดงถึงการยอมเป็นส่วนหนึ่งในสังคมของผู้ฟังด้วย ส่วนชื่อของผู้พูดนั้นแสดงค่านิยมใหม่ที่มักนิยมนำมาใช้เป็นคำสรรพนามที่แสดงความสนิทสนม คำสรรพนามในกลุ่มนี้คือ สรรพนามบุรุษที่ 1 ได้แก่

หนู พี่ น้อง ป้า น้า และชื่อเล่นของผู้พูด คำสรรพนามบุรุษที่ 2 ได้แก่ พี่ คุณพี่ น้อง คุณลุง ป้า คุณป้า น้า อา หนู และไอ้หนู

2. คำสรรพนามที่แสดงแนวความคิดการแยกตัวออกห่างเป็นคำที่ผู้พูดเลือกใช้เพื่อรักษาระยะห่างระหว่างตนและผู้ฟัง คำเหล่านี้แสดงฐานะทางสังคมบางอย่าง เช่น คำเรียกอาชีพ บท ตำแหน่ง วิไลวรรณ ขนิษฐรัตน์ (2527 อ้างถึงใน สมชาย ลำเนียงงาม, 2543, หน้า 230) กล่าวว่าสังคมไทยสมัยใหม่มีการจัดรูปแบบการทำงานที่ต่างไปจากสังคมเดิมทำให้ศหรือตำแหน่งหน้าที่เข้ามามีบทบาทในการพูด เพื่อใช้แสดงการยกย่องผู้ฟังแทนคำเรียกญาติในสมัยก่อนคำแสดงสถานภาพ บท ตำแหน่ง เหล่านี้จึงแสดงแนวความคิดการแยกตัวออกห่างได้อย่างชัดเจน คำสรรพนามในกลุ่มนี้คือ คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ได้แก่ ผม ฉัน คิฉัน เรา และทางนี้ คำสรรพนามบุรุษที่ 2 ได้แก่ คุณ เธอ ท่าน นาย แท้ก็ซี โซเฟอร์ พ่อค้า แม่ค้า บ๊วย จำ หนู หมู หมวด หมอ คุณหมอ พยาบาล และ คุณพยาบาล

การเลือกใช้คำสรรพนามโดยใช้แนวคิดเรื่องความสุภาพทั้งประเภทแสดงการมีส่วนร่วมและแสดงการแยกตัวออกห่างนี้ ยังมีปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ เพศ อายุ และสถานภาพที่ต้องคำนึงถึงเมื่อเริ่มการสนทนา กล่าวคือ การที่ผู้พูดคนหนึ่งจะใช้แนวคิดประเภทใดในการเลือกใช้คำสรรพนามนั้น จะต้องคำนึงถึงเรื่องเพศทั้งของตนเองและเพศของบุคคลที่จะพูดด้วยอีก เช่น ผู้ชายมักเรียกตนเองว่า ผม กระผม อ้าว ฯลฯ ในขณะที่ผู้หญิงจะใช้ หนู ฉัน และชื่อตนเอง เป็นต้น การที่ผู้หญิงส่วนใหญ่เลือกใช้สรรพนามแทนตนเองว่า “หนู” คำเรียกญาติ และชื่อเล่นนั้น อาจสะท้อนความอ่อนโยน น่ารัก และยังไม่แสดงบทบาทอย่างเป็นทางการในสังคมอย่างชัดเจนมากนัก ส่วนการเลือกใช้คำสรรพนามแทนตนเองประเภทแสดงการแยกตัวออกห่างของผู้พูดเพศหญิง เช่น “คิฉัน” นั้น มักใช้ในสถานการณ์ที่เป็นทางการมาก ๆ หากไม่ใช่สถานการณ์ที่เป็นทางการอย่างมากแล้วผู้หญิงไทยก็มักจะเลี่ยงการเลือกใช้คำสรรพนามที่แสดงการแยกตัวออกห่างอันเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะในการเลือกใช้คำสรรพนามของผู้หญิงไทย ส่วนการเลือกใช้คำสรรพนามแทนตนเองประเภทแยกตัวออกห่างของผู้พูดเพศชายคือคำว่า “ผม” นั้น อาจสะท้อนให้เห็นลักษณะความเป็นชายในสังคมไทยที่ต้องแสดงความเป็นตัวของตัวเองเข้มแข็งไม่เป็นรองใครและมีความเป็นทางการมากกว่าเพศหญิง แม้ว่าคำว่า “ผม” จะเป็นคำสรรพนามที่มีร่องรอยของการถ่อมตนของผู้พูด แต่ก็ยังเป็นคำสรรพนามที่ผู้ชายไทยใช้กันอย่างแพร่หลายโดยเฉพาะในสถานการณ์ที่เป็นทางการจึงจัดเป็นคำสรรพนามประเภทแสดงตัวออกห่าง

ปัจจัยสำคัญที่สองที่เป็นตัวกำหนดการใช้ภาษาในสังคมไทย คือ อายุ เนื่องจากสังคมไทยถือเรื่องอาวุโสเป็นสำคัญ โดยในสถานการณ์เกือบทุกสถานการณ์ที่เมื่ออายุของผู้ฟัง

เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะมากกว่า เท่ากัน หรือน้อยกว่า เช่น เมื่อผู้พูดเพศหญิงสนทนากับผู้ฟังเพศชาย ที่มีอายุมากกว่า หรือน้อยกว่าบนรถไฟ จะเลือกใช้แนวคิดประเภทแสดงการมีส่วนร่วม มาเลือกใช้ คำเรียกญาติมาเป็นสรรพนามแทนทั้งตนเองและผู้ฟัง เช่น “หนู-คุณลุง” “พี่-น้อง” เป็นต้น แต่เมื่อ ผู้ฟังเป็นเพศชายที่มีอายุเท่ากันแล้วจะเลือกใช้แนวคิดประเภทแสดงการแยกตัวออกห่างโดยใช้คำว่า “ฉัน-เธอ” หรือ “ฉัน-คุณ” แทน เพื่อรักษาระยะห่างระหว่างคู่สนทนา ซึ่งสิ่งนี้สะท้อนลักษณะ ความเป็นผู้หญิงในสังคมไทยปัจจุบันว่ายังต้องระมัดระวังกิริยาวาจาที่จะแสดงต่อเพศตรงข้ามที่อายุ ใกล้เคียงกัน ส่วนผู้พูดเพศชายส่วนใหญ่นั้นแม้ผู้ฟังจะมีอายุต่างกันก็ยังเลือกใช้คำสรรพนามประเภท แสดงการมีส่วนร่วม เช่น “คุณลุง” “คุณป้า” แทนผู้ฟังที่มีอายุมากกว่า และ “น้อง” แทนผู้ฟังเพศหญิง ทั้งที่มีอายุเท่ากันและน้อยกว่า สิ่งนี้สะท้อนลักษณะความเป็นผู้ชายในสังคมไทยที่ต้องการเป็นผู้ นำ ผู้ปกป้อง แต่เมื่อผู้ฟังเป็นเพศชายที่มีอายุเท่ากันนั้น ผู้พูดเพศชายมักเลือกใช้คำสรรพนามประเภท แสดงการแยกตัวออกห่าง เช่น “คุณ” “จ๋า” ทั้งนี้เพื่อรักษาระยะห่างระหว่างผู้พูดและผู้ฟังให้อยู่ใน ระดับพอสมควร และไม่ต้องการแสดงออกต่อเพศชายวัยเดียวกันเหมือนกับที่แสดงต่อเพศตรงข้าม และปัจจัยสำคัญที่สามที่เกี่ยวกับการเลือกใช้คำสรรพนามในการสนทนานั้น คือ สถานภาพ ซึ่งหมายถึง ฐานะ ตำแหน่ง หรือเกียรติยศของบุคคลที่ปรากฏในสังคมในความเป็นจริงสถานภาพ ขึ้นอยู่กับการกำหนดของผู้อื่นหรือกลุ่มที่บุคคลนั้นอยู่ร่วมเป็นสมาชิก มากกว่าความต้องการของ เจ้าของสถานภาพเอง เช่น เมื่อผู้พูดและผู้ฟังมีสถานภาพไม่เท่าเทียมกันผู้พูดบางคนเห็นว่าบริกร ในร้านอาหารมีสถานภาพต่ำกว่า ในขณะที่เมื่อไปหาหมอที่โรงพยาบาลหมอมจะมีสถานภาพสูงกว่า การเลือกใช้คำสรรพนามเมื่อผู้พูดคิดว่าผู้ฟังมีสถานภาพไม่เท่ากับตนนั้น ไม่พบความแตกต่าง ในการเลือกใช้ภาษา แต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนเป็นที่โรงพยาบาล หรือสถานีดารวจนั้น ผู้พูดส่วนใหญ่ เลือกใช้คำสรรพนามแทนผู้ฟังประเภทแสดงการแยกตัวออกห่างโดยใช้คำเรียกตำแหน่ง ยศ คำเรียก อาชีพ เช่น “หมอ” “คุณหมอ” “คุณพยาบาล” “หมวด” “จ๋า” เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าคนไทย ยกย่อง 3 อาชีพนี้อยู่มากเนื่องจากเป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องกับความเป็นความตาย และกฎหมายบ้านเมือง ที่ผู้พูดมักไม่มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ เท่าใดนักจึงรู้สึกว่าคุณเองมีสถานภาพที่ด้อยกว่าจึงเลือกใช้คำ สรรพนามประเภทแสดงการแยกตัวออกห่างโดยที่ตนเองไม่รู้สึกรู้สิดังนี้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้สรรพนามในภาษาไทย ของสมชาย สำเนียงงาม ผู้วิจัยนำประเภทบุรุษสรรพนาม 2 ประเภท คือ สรรพนามบุรุษที่ 1 และบุรุษที่ 2 มาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มคำสรรพนาม และนำไปปัจจัยทางสังคม ด้านเพศ และความสนิทสนม ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง เพื่อไปสร้างเกณฑ์ในการวิเคราะห์การเลือกใช้คำเรียกขานในการแปลของ การวิจัยครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแปลคำเรียกขาน

ภาสกร เชื้อสว (2541) ได้ศึกษาการแปลคำเรียกขานในนวนิยายแปลเรื่องขันกว่าเลียด โดยสมพล สังขเวส จากเรื่อง SLEEPERS โดยใช้เกณฑ์ความสนิทสนม 4 ระดับ และความเป็นทางการของสถานการณ์ 2 แบบ ดังนี้

1. ความสนิทสนม แบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ

- 1.1 ระหว่างคนแปลกหน้า
- 1.2 ระหว่างคนไม่คุ้นเคย
- 1.3 ระหว่างคนคุ้นเคย
- 1.4 ระหว่างคนสนิทสนม

2. ความเป็นทางการของสถานการณ์ 2 แบบ

- 2.1 เป็นทางการ
- 2.2 ไม่เป็นทางการ

แล้วพบว่าในการแปลคำเรียกขาน ผู้แปลใช้กลวิธีการแปล 4 วิธี ดังนี้

1. การแปลตรง พบว่าผู้แปลใช้ในการแปลคำบุรุษสรรพนาม คำนามทั่วไป และชื่อเฉพาะที่ถ่ายทอดความหมายตรงจากคำในต้นฉบับ เช่น

การแปลคำสรรพนามบุรุษที่ 1 เช่น I และ me - กู ข้า ฉัน ฉัน ดิฉัน ผม เรา หนู อาตมา และอ้าว

การแปลคำสรรพนามบุรุษที่ 2 เช่น you - แก คุณ ท่าน เธอ นาย มึง ลื้อ และเอ็ง

การแปลคำนามทั่วไป เช่น chief - ลูกพี่ dad - พ่อ father - หลวงพ่อ และfellas - เพื่อน

การแปลชื่อเฉพาะ เช่น Bip - บีพ Eliot Ness - อิลิออต เนสส์ และ Ferguson - เฟอร์กูสัน

2. การปรับคำแปล ใช้ในการดัดแปลงคำเรียกขานให้สอดคล้องกับการใช้ในสังคมวัฒนธรรมไทย ด้วยการใช้นำที่แสดงตำแหน่ง และสถานภาพ การใช้คำเสริมหน้า การแปลคำหลายคำจากคำต้นฉบับหนึ่งคำ การซ้ำคำแปล การใช้คำเลียงประเภทคำพวน คำย่อ และคำแทนที่ให้กับคำเรียกขานคำขยายเพื่อความเหมาะสมกับบริบทในสังคมไทย เช่น

การใช้คำที่แสดงตำแหน่งและสถานภาพ ในการปรับคำแปลสรรพนามบุรุษที่ 1
เช่น I - ครู I - ศาสตราจารย์ I - พ่อ I - ลูก

การใช้คำที่แสดงตำแหน่งและสถานภาพ ในการปรับคำแปลสรรพนามบุรุษที่ 2
เช่น you - ครู you - พ่อ

การใช้คำที่แสดงตำแหน่งและสถานภาพ ในการปรับคำแปลชื่อเฉพาะ เช่น

Mr. Carson – คุณครูคาร์สัน Fat Man - ลุงอ้วน

การใช้คำเสริมหน้า “ไอ้” ในการแปลคำนามวลี หรือคำนาม เช่น a dick with lip – ไอ้หน้าห้าปากเสีย a tough little punk – ไอ้เด็กเหี้ยตัวเท่าเส้น asswipe – ไอ้ขี้แพ้

การใช้คำเสริมหน้า “พวก” ในการแปลคำนามวลี หรือคำนาม เช่น you boys – พวกเธอ you clowns – พวกจ้ออวดทั้งสองตัว

การใช้คำเสริมหน้า “แม่” ในการแปลคำนาม เช่น porcupine head – แม่หัวขนเม่น

การใช้คำเสริมหน้า “พ่อ” ในการแปลคำนาม เช่น tough guy – พ่อหนักเลงหย่า

การใช้คำแปลหลายคำจากต้นฉบับหนึ่งคำ เช่น asswipe - ไอ้ขี้แพ้/ ไอ้เง่า

boys- เด็กๆ/ ไอ้หนู/ ไอ้หนูทั้งสอง counselor- คุณทนายความ/ ท่านที่ปรึกษา/ ที่ปรึกษา/ อัยการ your honor - ข้าแต่ศาลที่เคารพ/ ท่าน/ ศาลที่เคารพ

การซ้ำคำแปล เช่น asswipe/ loser – ไอ้ขี้แพ้ kid/ punk/ son/ boys – ไอ้หนู

การใช้คำเลียง โดยใช้คำพวน เช่น fucker – ไอ้แม่เมิด โดยการใช้คำย่อ you little fuck – ไอ้ยอมนอตัวน้อย และใช้คำแทน a dick with lip - ไอ้หน้าห้าปากเสีย

3. การรวมคำแปล จากคำในต้นฉบับคำเดียวกันที่มีมากกว่าหนึ่งคำ ผู้แปลได้ถ่ายทอดเป็นคำแปลคำเดียว เช่น “you pricks walk through the park like you own it. Where the fuck you think you’re goin’ ?” – คิดว่าพวกมึงจะยอมไปไหนหา?

4. การละไม่แปล ผู้แปลใช้ในกรณีที่คำเรียกขานปรากฏอยู่ในต้นฉบับ แต่ผู้แปลเลือกที่จะไม่แปลโดยไม่ให้เสียเนื้อความในบทสนทนานั้น เช่น “I don’t need you to be sorry. It doesn’t do me any good.” – “ไม่อย่าให้คุณมาแสดงความเสียใจหรอก เพราะไม่มีประโยชน์ต่อผมแม้แต่น้อย “I’m beggin’ you. Try to forgive you. Please. Try.” – ไหว้ละ ได้โปรดเถิด ลองพยายามดู

ปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมไทยที่มีผลต่อการเลือกใช้คำเรียกขานจากการศึกษาของ ภาสกร เชื้อสว (2541) มีดังนี้

1. วัย ความแตกต่างทางด้านอายุของกลุ่มสนทนาเป็นปัจจัยที่ทำให้การใช้คำเรียนขานแตกต่างกัน ผู้ที่มีอายุน้อยกว่าเมื่อเรียกขานผู้ที่อายุมากกว่า จะเรียกผู้ฟังว่า ท่าน และเรียกขานตนเองว่า หนู เมื่อกลุ่มสนทนาอยู่ในวัยเดียวกันใช้ คำเรียกขานตนเองว่า อ้าว และเรียกผู้ฟังว่า ลื้อ เป็นต้น

2. เพศ ในสังคมวัฒนธรรมไทย มีคำเรียกขานที่แบ่งเพศชัดเจน เช่นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ผู้ชาย ใช้ผม ส่วนผู้หญิงใช้ คิฉัน หรือคำเรียกญาติฝ่ายชายฝ่ายหญิงที่ต่างออกไป เช่น เรียกพี่สาวของแม่และพ่อว่า ป้า และเรียกพี่ชายของแม่และพ่อว่า ลุง เป็นต้น

3. อาชีพ/ตำแหน่ง เมื่อบทสนทนาเกิดขึ้นภายในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งและสถานภาพนั้น ผู้พูดอาจใช้คำที่บอกตำแหน่งหรืออาชีพแทนตัวผู้พูด เช่น เรียกตนเองว่า ศาสตราจารย์ และครูเรียกตนเองว่า ครู เป็นต้น

และรูปแบบการใช้คำเรียกขานที่แบ่งตามระดับความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา และสถานการณ์ที่เป็นทางการของบทสนทนานั้น แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. การใช้คำเรียกขานในระดับเดียวกัน ที่คู่สนทนาใช้คำเรียกขานคำเดียวกัน เช่น ผู้พูดใช้คำเรียกขาน คุณ - ผม และผู้ฟังใช้คำเรียกขาน คุณ - ผม ในการสนทนากัน

2. การใช้คำเรียกขานต่างระดับกันที่คู่สนทนาใช้เรียกขานต่างกัน เช่น ผู้พูดใช้คำเรียกขาน มึง - กู และผู้ฟังใช้คำเรียกขาน คุณ - ผม ในการสนทนา

คำเรียกขานบุรุษที่ 2 ในฉบับแปลแบ่งออกเป็น

1. คำบุรุษสรรพนาม คือ สรรพนามเรียกขานบุรุษที่ 2 ได้แก่ แก คุณ ท่าน เธอ นาย มึง ลื้อ และเอ็ง

2. คำบุรุษสรรพนาม+นามวลี หรือนาม คือ สรรพนามเรียกขานบุรุษที่ 2 ประกอบด้วย นามวลี หรือคำนาม ได้แก่ พวกมึง ข้าแต่ศาลที่เคารพ

3. คำนามทั่วไป คือ คำนามที่ใช้เรียกขานบุคคล ได้แก่ หลวงพ่อ ไอนักบอดลัคนก่ง และเพื่อน

4. ชื่อเฉพาะ คือชื่อ ชื่อตัว ที่ประกอบด้วย ชื่อแรก และชื่อสกุล หรือ ชื่อเล่น ได้แก่ บ๊ิพ อิลิออต เน้สส์ และเฟอร์กูสัน

5. คำหยาบ คือ คำหรือวลีที่ผู้พูดใช้เรียกขานผู้ฟังเพื่อแสดงอารมณ์โกรธ ได้แก่ ไอ้หน้าโง่ ไอ้เง้งเง่า ไอ้ดังไล่ซี่ และไอ้กรี้วก

ส่วนคำเรียกขานบุรุษที่ 1 พบเพียงการใช้รูปคำบุรุษสรรพนามเท่านั้น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแปลคำเรียกขานในนวนิยายของภาสกร เชื้อสวส ผู้วิจัยประยุกต์กลวิธีการแปล 4 วิธี คือ การแปลตรง การปรับคำแปล การรวมคำแปล และการละไม่แปล ไปสร้างเกณฑ์ในการวิเคราะห์กลวิธีการแปล และนำปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมไทย ด้านวัย เพศ และระดับความสัมพันธ์ เพื่อไปสร้างเกณฑ์ในการวิเคราะห์การเลือกใช้คำเรียกขานในการแปลของการวิจัยครั้งนี้ เนื่องด้วยกลวิธี และปัจจัยดังกล่าวสามารถบ่งชี้ถึงการเลือกใช้คำในการแปลคำเรียกขานได้หลากหลาย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการแปลคำเรียกขาน

ศศิ จันทร์ประพันธ์ (Chanprapun, 2542) นำเสนอปัญหาการที่ไม่สามารถแปลคำบุรุษสรรพนามได้เทียบเคียงกับต้นฉบับ และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา ในหัวข้อชื่อว่า “The Non Equivalence of Personal Pronouns: A Translation Hazard.” โดยกล่าวว่าการแปลเป็นกระบวนการที่รูปแบบของภาษาดั้งฉบับแทนที่ด้วยรูปแบบของภาษาเป้าหมายในขณะที่ความหมายเดิม อีกทั้งเป็นกระบวนการที่ความหมายได้รับการส่งต่อจากภาษาดั้งฉบับเป็นภาษาเป้าหมายซึ่งในทางทฤษฎีนั้นการคงไว้ซึ่งความเทียบเคียงกันได้ระหว่าง 2 ภาษา การทำให้รูปแบบเท่าเทียมกันอาจทำได้เพื่อให้ได้ความหมายเท่าเทียมกันกับต้นฉบับแต่บางครั้งก็ไม่อาจสื่อความได้ถ้าคิดยึดกับรูปแบบของภาษาดั้งฉบับเกินไปจนความหมายอาจสูญหายในที่สุด ในทางตรงกันข้ามเมื่อพยายามจะคงความเท่าเทียมของความหมายให้ได้ก็อาจจะทำให้เนื้อหาสาระเดิมคลาดเคลื่อนได้ สำหรับการใช้นามสรรพนามในภาษาไทยมีการแบ่งแยกออกไปละเอียดมากกว่าภาษาอังกฤษ ในขณะที่ภาษาอังกฤษแบ่งบุรุษสรรพนามออกเป็นคร่าว ๆ คือ บุรุษที่ 1, 2 และ 3 จำนวนเอกพจน์ พหูพจน์ แต่การใช้นามสรรพนามในภาษาไทยแบ่งแยกเป็นคำเครือญาติ อาชีพ สถานภาพทางสังคม ฯลฯ ซึ่งมีปัจจัยเกี่ยวข้องมากเมื่อเราจะเลือกใช้คำสรรพนาม ดังนี้

1. ความสนิทสนม
2. สถานภาพทางสังคม
3. อายุ/ การศึกษา
4. สถานการณ์/สถานที่
5. อารมณ์
6. เพศ

ดังนั้นปัญหาเบื้องต้นเมื่อแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย คือการเลือกใช้คำสรรพนามให้เหมาะสมในเมื่อคำสรรพนามภาษาอังกฤษตัวเดียวครอบคลุมความหมายกว้างขวางกว่าคำสรรพนามในภาษาไทยความหมายเดียวกัน ผู้แปลมีภาระใหญ่ในการตัดสินใจเลือกคำสรรพนามที่ถูกต้องเหมาะสมกับบริบท เช่นภาษาอังกฤษไม่โดดเด่นด้านการใช้คำเครือญาติ ดังนั้น เมื่อแม่คุยกับลูกก็จะใช้คำเรียกขานตนเองว่า “I” ในกรณีของภาษาไทยมีทางเลือกมากกว่า แม่อาจแทนตนเองได้ด้วยคำว่า “ฉัน” หรือ “แม่” โดยอารมณ์จะเป็นปัจจัยที่ช่วยตัดสินใจว่าจะใช้คำสรรพนามใด แม้ที่ไกรธอาจจะเลือกใช้ “แก” เรียกขานลูกแทนคำว่า “ลูก” หรือ “เธอ” ได้

ปัญหาด้านความไม่เทียบเคียงกันด้านเนื้อหา เมื่อภาษาไทยมีตัวเลือกของคำสรรพนามมากกว่าเมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษที่มีคำสรรพนามไม่หลากหลาย ผลที่ได้คือการสูญเสียความหมาย เช่น คำสรรพนาม “มึง” “เอ็ง” “ลูก” “ตัวเอง” “เธอ” แทนที่ด้วยคำว่า “you” ในการแปลครั้งหนึ่ง ๆ

สิ่งที่สูญเสียไปในการเลือกใช้คำสรรพนามคืออารมณ์ผู้พูด ระดับภาษาพูด ความเป็นเครือญาติ และความสนิทสนม และในทางตรงกันข้ามปัญหาการสูญเสียความหมายมักเกิดเมื่อแปลภาษาที่มีคำสรรพนามน้อยมาเป็นภาษาที่มีคำสรรพนามมากอย่างภาษาอังกฤษมาเป็นภาษาไทย เป็นไปได้ที่จะมีการเลือกใช้คำเรียกขานผิดโดยพบการแปลชาวเขา ชาวเผ่า เรียกตนเองว่า “ผม” แทนคำว่า “ข้า” ซึ่งเป็นคำที่ดูธรรมดาดีกว่า หรือชนชั้นขุนนางใช้ “คุณ” แทนคำว่า “ท่าน” ที่ดูเป็นธรรมดาดีกว่าเช่นกัน ปัญหาที่ยากขึ้นเมื่อองค์ประกอบความหมายสูญหายไปไม่ได้อ้างอิงในคำสรรพนามต้นฉบับแต่ต้องอิงจากบริบท ผู้แปลไม่รู้ว่าจะเลือกแปลบุรุษสรรพนามที่ 1 “I” ว่า “ฉัน” “กระผม” “หนู” หรือ “กู” ถ้าผู้แปลไม่ค้นหารูปแบบเนื้อหา บริบทความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง ฉาก สถานที่ อารมณ์ ฯลฯ ซึ่งสาเหตุเบื้องต้นของการสูญเสียความหมายไปในเรื่องการแปลเกิดมาจากผู้แปลเคยชินในการจับคู่คำศัพท์ภาษาต้นฉบับกับคำที่เหมือนกันในภาษาเป้าหมาย โดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมการใช้ระหว่างภาษาอังกฤษกับภาษาไทย ดังนั้นจึงเกิดปัญหาเรื่องคำไม่เทียบเคียง เพราะสังคมวัฒนธรรมมีบทบาทมากในการตัดสินใจเลือกใช้คำสรรพนามใด ๆ

ในสังคมไทยมีความแตกต่างทางชนชั้นเด่นชัด และภาษาไทยมีขอบข่ายเนื้อหา คำสรรพนามละเอียดซับซ้อน การจะเลือกใช้สรรพนามเมื่อคนอยู่ในฐานะทางสังคมแตกต่างกัน อันเกิดจากการแบ่งชนชั้นที่ไม่ได้มาจากเลือกเอาแต่มาจากอาชีพจึงเป็นปัจจัยสำคัญอีกหนึ่งข้อที่ประกอบการเลือกใช้คำสรรพนาม คำพิเศษที่ใช้เรียกผู้คนที่มิใช่เชื้อสาย หรืออาชีพสำคัญบางอาชีพในภาษาอังกฤษยังปรากฏการใช้ตำแหน่งหรืออาชีพเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ด้วย เช่นบางคนเรียกผู้ฟังว่า “Baron” “Sheriff” หรือ “Doctor” แต่การใช้คำเหล่านี้ไม่ปรากฏการใช้เรียกขานบุรุษที่ 1 ไม่พบว่าหมอเรียกตนเองว่า “doctor” ยกเว้นคุยกับเด็ก ๆ หรือนายอำเภอเรียกตนเองว่า “sheriff” แต่ในสังคมไทยแตกต่างออกไปหมอเรียกตนเองว่า “หมอ” เมื่อให้คำปรึกษาด้านสุขภาพกับคนไข้ ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะที่เกิดในบางอาชีพ

อารมณ์ของผู้พูดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการเลือกใช้คำสรรพนามในภาษาไทย ผู้พูดที่โกรธจะเลือกใช้คำเรียกขานตนเองและผู้อื่นแตกต่างออกไปจากตอนที่อารมณ์ปกติ สิ่งที่สร้างความแตกต่างอย่างมากคือการเลือกใช้คำที่แสดงสายสัมพันธ์และความเป็นเครือญาติแทนที่การใช้คำสรรพนาม เช่น I want you to come home. = ฉันอยากให้เธอกลับบ้าน/ ปู่อยากให้เธอกลับบ้าน

เมื่อคำสรรพนามเปลี่ยนไปโดยผู้พูดเลือกใช้คำที่แสดงสายสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง นำเสี่ยงการแปลประโยคที่สองมีความนุ่มนวลกว่าประโยคแรก เป็นผลมาจากการเปลี่ยน

คำสรรพนามจากฉันเป็นปู่ และเธอเป็นหนู ดังนั้นในภาษาไทยการเลือกใช้คำสรรพนามมีผลโดยตรง
 ต่อแนวโน้มการสนทนา ในขณะที่ภาษาอังกฤษต้องอาศัยองค์ประกอบมากมายจึงจะเกิดผลทำนอง
 เดียวกัน

จากจุดนี้เห็นชัดเจนว่าความไม่เทียบเคียงกันนั้นเกิดจากความจริงเบื้องต้นว่า ผู้พูดภาษา
 อังกฤษและผู้พูดภาษาไทยอยู่ในวัฒนธรรมที่แตกต่างอย่างใหญ่หลวง เพราะวัฒนธรรมเป็นปัจจัย
 พื้นฐานของวิถีคิด ค่านิยมชีวิตและวิถีที่คนมองโลก ผู้พูดในวัฒนธรรมอังกฤษและผู้พูดใน
 วัฒนธรรมไทยต่างมีมุมมองต่อโลกแตกต่างกัน ซึ่งรวมถึงมุมมองต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกัน ความแตกต่าง
 ในมุมมองของผู้คนนี้ สะท้อนเด่นชัดถึงความแตกต่างกันในการเลือกใช้คำบุรุษสรรพนามระหว่าง
 ภาษาอังกฤษกับภาษาไทย

ปัญหาอีกหนึ่งข้อที่ทำให้เกิดความไม่เทียบเคียงกันได้ในการใช้ภาษาไทยกับภาษา
 อังกฤษ คือ การเรียกขานตนเองด้วยหน่วยคำ ในการสนทนาครั้งหนึ่ง ผู้หญิง เด็ก หรือบางครั้ง
 อาจเป็นผู้ชาย เรียกขานตนเองด้วยชื่อ เช่น “I want to go home” “เลื้อยอยากกลับบ้าน” หรือ
 การเรียกขานบุรุษที่ 2 ว่า “Are you ready yet?” “หนอยพร้อมหรือยัง” ไม่สามารถแปลจาก
 ภาษาไทยไปเป็นภาษาอังกฤษโดยที่มีชื่อเล่นอยู่ด้วยได้ สำหรับการแปลคำสรรพนามของบทสนทนา
 จากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยในเรื่องสั้น ศศิ จันทรประพันธ์ (2542) แนะนำให้ทดลองใช้ชื่อ
 แทนการใช้บุรุษสรรพนามที่ 1 และ 2 เช่น “I miss you.” แปลเป็น “ฉันคิดถึงคุณ” หรือ “ลอรา
 คิดถึงคุณ” และแนะนำให้ทดลองแทนที่คำว่า ฉัน และคุณ ซึ่งพบเห็นอย่างบ่อยครั้งด้วยคำใหม่
 เช่น ชื่อตัว หรืออาจใช้คำเรียกตำแหน่ง และคำเรียกทางชนชั้นมาแทนชื่อก็ได้

กล่าวโดยสรุปการแปลเป็นกระบวนการที่ทำนายผู้แปล ซึ่งมีใช้การแทนที่คำหนึ่งด้วยอีก
 คำหนึ่ง โครงสร้างภาษาหนึ่งด้วยอีกโครงสร้างภาษาหนึ่งที่เทียบเคียงกันแต่เป็นกระบวนการที่ซับซ้อน
 ละเอียดยิ่งขึ้นในการแปลไม่ควรตัดสินเฉพาะกับรูปแบบ และควรให้ความสำคัญต่อการสื่อความหมาย
 เพราะเป้าหมายหลักของการสื่อสารคือการสื่อความหมาย คำบุรุษสรรพนามที่ไม่เทียบเคียง
 เป็นส่วนประกอบหนึ่งที่ทำนายการทำงานแปลที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับบุคคลและความสัมพันธ์นั่นเอง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการแปลคำเรียกขานของ ศศิ จันทรประพันธ์
 ผู้วิจัยนำปัจจัยเกี่ยวข้องในการเลือกใช้คำสรรพนาม 3 ปัจจัย คือ ความสนิทสนม สถานการณ์
 และเพศ เพื่อไปสร้างเกณฑ์ในการวิเคราะห์การเลือกใช้คำเรียกขานในการแปลของการวิจัยครั้งนี้
 เนื่องจากปัจจัยดังกล่าวสามารถบ่งชี้ถึงการเลือกใช้คำในการแปลคำเรียกขานได้หลากหลาย

กล่าวโดยสรุปการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการใช้และการแปล
 คำเรียกขานนั้น ทำให้ทราบถึงลักษณะคำเรียกขานและวัฒนธรรมการใช้ภาษาในการสนทนาด้วย
 ซึ่งผลการศึกษาของ ศิริวิภา พรหมคำ (1993) มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของสมชาย สำเนียงงาม

(2543) กล่าวคือ ในการเลือกใช้คำเรียกขานนั้นสามารถแบ่งออกเป็นได้หลายระดับตามความเป็นทางการและความสุภาพ โดยผู้พูดจะเลือกใช้คำเรียกขานที่เหมาะสมกับผู้ฟัง และสถานการณ์ และผู้พูดจะพิจารณาปัจจัยประกอบได้แก่เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา สถานภาพทางสังคม ตลอดจนความสนิทสนม เพื่อความเหมาะสมของการเลือกใช้คำเรียกขาน และภาสกร เชื้อสวຍ (2541) พบว่ากลวิธีการแปลคำเรียกขานมี 4 วิธีคือ การแปลตรง การปรับคำแปล การรวมคำแปล และการละไม่แปลโดยวัย เพศ อาชีพ หรือตำแหน่งเป็นปัจจัยสำคัญทางสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเลือกใช้คำเรียกขาน และศศิ จันทรประพันธ์ (2542) พบว่าปัญหาที่ไม่สามารถแปลคำสรรพนามได้เทียบเคียงต้นฉบับนั้นเกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม และความหลากหลายของคำเรียกขานในภาษาไทยเป็นสำคัญ

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ การแปล และปัญหาการแปลคำเรียกขานที่เสนอ ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ทราบถึงรูปแบบการใช้และปัจจัยสำคัญประกอบการใช้คำเรียกขาน และกลวิธีการแปลคำเรียกขานเพิ่มมากขึ้น สามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแนวทางประกอบในการวิเคราะห์การแปลคำเรียกขานในนวนิยายต่อไป